

1923

DÉCEMBER
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
KÖZEPÉN.

ART ÉS JÓVÓ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYOIRAT.

MELŐKÖTT A KULTURÁLIS ÉS ÉLET-ÉRTÉKELÉS ÉRTELMEZÉSÉNEK SZERKESTI

ÉS DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN.

A BIBLIA KÉPEK BEN

NAGY DISZMŰ A „MULT ÉS JÖVŐ”
KIADÁSÁBAN

A LEGHIRESEBB KLASSZIKUS ÉS MODERN
MESTEREK 500 REMEKMŰVE

ÖSSZEÁLLITOTTA ÉS BEVEZETÉSEKKEL ELLÁTTA: DR. PATAI JÓZSEF

Egyetlen zsidó családban sem hiányozhat.

A művet 1924 január hóban kezdjük szállítani.

ÁRA 50.000 KORONA.

Diszkötésben 80 000 K. Bolti ára 100.000 korona lesz.

Csehországban	— — — — —	120 cs. k.
S. H. S -ban	— — — — —	300 dinár
Romániában	— — — — —	500 lei
Amerikában	— — — — —	4 dollár
Ausztriában	— — — — —	200.000 o. k.
Svájcban	— — — — —	30 frank

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
W. S. Churchill, Nagybritannia gyarmat- ügyi minisztere: Palesztina zsidó telepei	331	— Lord Robert Cecil nyilatkozata Palesz- tináról — Ki hamisított? (Válasz az Egyen- lőségnek) — A Mult és Jövő „Keren Kajemeth“-száma — Singer Ibolyka hang- versenye — A Mult és Jövő II. kulturestje — Olvasóinkhoz	362—368
Dr. Klein Sámuel: Az ókori diaszpóra és a szentföld	332		
Dr. Oppenheimer Ferenc egyetemi tanár (Berlin): Galilea	336		
Bán Margit: Gutta cavat lapidem (Vers)	336		
S. Zemach: Zsidó parasztok (Történetek az új Palesztinából). Fordította Bán Margit	337		
Viscount Bryce nyilatkozata Palesztináról	339		
Vér Andor: Ción parasztja (Vers)	340		
Strausz Adolf: Haifától indulok (Szentföldi utiemlék)	340		
Lord Tennyson nyilatkozata Palesztináról	342		
Eliezer Kantorovits: Jizkor (Ford. Bán M.)	343		
Dr. Izsák Ede: A Keren Kajemeth Le Jisroel I. A Keren Kajemeth célja és működése	345		
II. A Keren Kajemeth eddigi tevékenysége	347		
III. A Herzl-erdő	350		
Neményi Endre: Csillagfényes éjszakákon	350		
Awtalion (Merchavja): Kalászkok közt (A munka elesett hősének emlékére.) Ford. Bán Margit	351		
Patai József: Kegyetlen álmok hajnalán (Vers)	352		
Feldmann Mózes, a pesti főrabbi elnöke: A Szentföld szentsége	353		
Morris Rosenfeld, hátrahagyott verseiből: Jeruzsálem (Kiss Sámuel fordítása)	354		
P. J.: Prof. Schapira	355		
Lloyd George: Palesztina felépítése és az antiszemitizmus	356		
Abrahám Jicchák Hakohen Kuk, jeruzsálemi chief rabbi Palesztina országos főrabbi: Testvérek! Segítsetek építeni!	359		
Bár Daroma: Országépítők	360		

TOLLHEGYRŐL.

Palesztina-munka és a hep-hep hazafiság —
Budapest ötvenéves jubileuma — Megkér-
dezték egy „hagyományhű” izraelitát — „Az
orthodoxok kedvéért — Megirták az ujságok
— Ha te ütöd az én zsidómat . . . — Le
kell szögezni a tényeket — „Terrorfiuk és
lelki betegek”

KRÓNKA ÉS SZEMLE.

A Biblia képekben — A Jeruzsálemi egye-
tem kiadványai — Egy elesett héber íróról
— A Bach Jenő — Zombori levél — Uj hagada

ILLUSZTRÁCIÓK.

H. Fenn: Az Olajfák hegye Jeruzsálemben (Műmelléklet)	329
Chalucok sáttortábora „Kirjath Anavim“	333
Romok Rabbath Ammon mellett	334
Merchavja, a K. K. L. mezőgazd. állomása	335
Herzl	336
Szefer Haakoroth. A K. K. L. emlékkönyve	337
Zsidó kolonisták munkában	338
Utépítés egy új kolónia mellett	339
Zsidó parasztok Palesztinában	340
A Tibériás tó Dagania és Kinereth között	341
Két sómér	342
Egy sómér őrségen	343
A K. K. nagy aranykönyve	345
A K. K. kis olajfa-diplomája	346
A K. K. nagy olajfa-diplomája	347
Mocsarak száritása a Szentföldön	348
Házépítés egy új szentföldi kolónián	349
Az új Herzl-erdő részlete	349
A K. K. egyik új kolóniájának részlete	350
Jemeni zsidó munkások Palesztinában	351
Kert Petach-Tikwah-ban	352
Romok a keleti Jordán mellett	352
Gyarmatalapítás a Szentföldön	353
A Becalel iparművészeti iskola	354
Prof. Schapira	355
Lord Rothschild és az angol kormány kül- döttsége Palesztinában	356
Háboru előtt ültetett Herzl-liget	357
A Herzl-erdő ápolása Ben-Semen mellett	358
Munkaközben egy új kolónia határában	359
Dr. Klein Sámuel	363
Dr. Löw Immánuel	363
Brenner utolsó arcképe	364
Brenner ifjúkori arcképe	364
Markovics Bözsi mint Abigail és Wudl Ella mint dajka Sulamitban	365
Mérő Erzsike mint Sulamit	365
Fried László mint Menoach	366
A Keren Kajemeth új aranykönyve	367

H. FENN: DER ÖLBERG IN JERUSALEM

Beilage des Multt és Jövö

H. FENN: AZ OLAJFAK HEGYE JERUZSÁLEMBEN

A Multt és Jövö 1923. évi decemberi műmellettele

LE MONT DES OLIVES A JERUSALEM

Supplement de Multt és Jövö

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XIII. ÉVFOLYAM, 1923. DECEMBER

PALESZTINA ZSIDÓ TELEPESEI

Irta: Right Hon. W. S. CHURCHILL,
Nagybritannia gyarmatügyi minisztere.

palesztinai zsidó telepesek ügyének felkarolása — úgy érzem — nem politika kérdése, hanem a humanizmusé, az emberiségé. Megváltásért sóvárgó emberek reátaláltak a megváltásért sóvárgó földre és csodákat miveltek. És még nagyobb csodákat fognak mivelni, ha nem bénítja meg kezüket a politika cselszövése vagy saját testvéreik szeretetlen közömbössége.

Mindenki, aki a zsidó gyarmatok munkáját látja, laikus és szakember egyaránt, erősen meglepődik azokon a rendkívüli eredményeken, amiket alig két-három évtized alatt elértek. Alkalmam volt meglátogatni Rison lé Cion gyarmatot, mely 12 mérőöldnyire van Jaffától és csodálva vettem észre, hogy a legsivárabb pusztából, mely mindenütt terméketlen vagy legprimitív módon kultivált sivataggal volt körülvéve, egyszerre csak belekerültem egy termékeny és boldog tanyába, ahol a kietlen pusztaság helyt adott a bő aratásnak, a jó művelésnek, gazdag szőlőkerteknek és a legszebb, legpompásabb narancsligeteknek. Mindezt pedig 20—30 év alatt teremtették azok a zsidó telepesek, akiket a szent föld után való sóvárgásuk idehozott.

Sohasem felejttem el azt a lelkesedést, amely ezeknek a zsidó gyarmatosoknak a szemében lobog. Amint előre mentünk, 50—60 ifjú zsidó szegődött hozzánk pompás paripákon, majd pedig az itt élő és dolgozó farmerek csatlakoztak hozzánk. Héber énekeket dalolva kísérték a gyarmat centrumába, ahol 3—400 csodálatosan szép gyermek és ugyanannyi, fehér ruhába öltözött lányka fogadott és elárasztott bennünket a dús föld trópusi virágaival. Azután megkértek, hogy kóstoljuk meg az ott szüretelt kitünő borokat és hogy tekintsük meg a ligetek szépségeit, mik örökre belevésődnek az ember emlékezetébe.

Mikor a sok igyekvéssel, ügyességgel és szinte

inspirációval végzett munkát láttam, megerősödött lelkemben a meggyőződés, hogy az angol kormányhoz nem volna méltó, ha eredeti álláspontját megváltoztatná Palesztina zsidó gyarmatosítására vonatkozólag és az eddig elért szép eredményeket kitenné egy fanatikus arab népség támadásainak. Ahhoz igazodom, amit saját szememmel láttam és merem mondani, hogy a kultúra a zsidó centrumokból a környékre is átkerül. A zsidó gyarmatok körül az arabok is téglából építik a házaikat és nem sárból, mint másutt teszik törzstestvéreik.

Nem kételkedem benne, hogy Palesztina gazdasági forrásainak megfelelő fejlődésével és amennyiben megfelelő zsidó tőke fog — amint kell is — Palesztina rendelkezésére állani, csakhamar elkészülnek a Jordán völgyének nagy csatornázási munkálatai, valamint a Jordán vízvezetések nagy elektromos művei és évről-évre több és több zsidó számára lesz megfelelő jó megélhetési alkalom Palesztinában. És az a tény, hogy megélhetésüket ujonnan teremtett alkalmaknak köszönhetik, javára fog válni az egész közösségnek, zsidóknak, keresztényeknek és araboknak egyaránt.

Egészen bizonyosnak tartom, hogy megfelelő gonddal, előrelátással lehetne fenntartani az országban egy állandó zsidó bevándorlást és hogy ez a szaporulat együtt járna az egész ottani lakosság állandó vagyonosodásával, bárkinek károsodása nélkül.

Ez az a feladat, amelyre mi vállalkoztunk és úgy gondolom, kötelesek vagyunk folytatni is. A zsidóknak pedig mindenütt szeretettel és áldozatkészséggel kell kíséreniök palesztinai testvéreik sorsát és csodálatos munkáját.

A zsidók, akik mindenütt elismert hazafias áldozatkészséggel szolgálják a köz ügyét, nem feledkezhetnek meg saját testvéreiknek az új életért vívott súlyos harcairól.

„Keren-Kajemeth“-szám

Az ókori zsidó „szétszórtság” története majdnem olyan régi mint magáé az első zsidó államé, tehát visszanyulik messze a bibliai korba. Ez természetes is. Mihelyt egy állami közösség a kultúra bizonyos fokáig jutott, nem maradhat meg minden életnyilvánulása az országhatárok között, hanem politikai és kereskedelmi kapcsolatokat keres más államokkal; a diplomáciai küldetések és a kereskedelmi összeköttetések pedig mind több és több embert visznek el az anyaországból a külföldre, ahol az ilyen emberek eleinte ideiglenesen, idővel pedig tartósan is letelepednek. Így keletkeznek a diaszpóra-telepek. Sokszor más körülmények is elősegítik a „szétszórtság” létrejöttét. Dávid pl. az ő embereivel Saul üldözései miatt tartózkodik a filiszteusok földjén, hasonlóképen politikai üldözés elől menekül Jerobeam Salamon uralkodása alatt Egyiptomba, ahol akkoriban már kétségtelenül volt némi zsidó diaszpóra, mely létezését a nevezett zsidó király politikai és kereskedelmi összeköttetéseinek köszönhette. Az első zsidó állam utolsó évtizedében nagyszámú zsidó zsoldosok kerülnek ugyancsak Egyiptomba II. Pszammetich hadseregébe. Amikor pedig az időszámításunk előtti 586-ik évben a babiloni Nebukadnezar végkép elfoglalja Juda-országát, a zsidó diaszpóra is óriási mérveket ölt: zsidók találhatók akkor már Egyiptomnak etiopiai határától egész a Tigris és az Eufrates alsó folyásáig. A babiloni fogságból való visszatérés pedig távolról sem jelentette a diaszpóra megszűnését; sőt: a zsidó diaszpóra igazi kiterjedését csak a második zsidó állam idején érte el. Palesztinának 70-ben történt leigázása és a lakosság egy részének elhurcolása aligha idézett elő az azt követő első években új diaszpóra letelepülést, csak növelte a már létező községek lélekszámát. Ez volna rövid vázlata az ókori diaszpóra keletkezése történetének.

*

Mi szokott egy nép diaszpórájának a sorsa lenni? Rendszerint az, hogy a külföldi telepek bizonyos időig megőrzik az összeköttetést az anyaországgal; ha nagyobb mérvűek, úgy az idegen környezetben is a maguk sajátos vallási és nemzeti életét folytatják, de mennél távolabb esnek az anyaországtól, mennél több idő választja el korukat az áttelepülés idejétől és mennél kisebb a telepések száma, annál jobban lazulnak az összekötő szálak, annál jobban kopnak le róluk ősi sajátosságaik, annál jobban szivódnak fel az új környezetbe.

Mi sem természetesebb, hogy a zsidó diaszpóra sem jelentett kivételt ezen történelmi és

természeti szükségszerűség alól. A diaszpóra kicsiny szigetei közül, melyek az ókori világ nagy óceánjában az élet hullámveréseinek kitéve voltak, bizony nem egy tűnt el örökre, mert lakói beléolvadtak környezetükbe. Azonban, míg ez más ókori népek diaszpórájánál a rendes folyamat, a szabály volt, addig a zsidó diaszpóra történetében az ilyen eset kivételszámba megy, aminek oka főképp abban keresendő, hogy a zsidóság az ő magasztos monotheizmusánál és erkölcsi élete tisztaságánál, általában kulturája fejlettségénél fogva nemhogy a környezetébe való beolvadását kereste volna, hanem ellenkezőleg, abból a környezetből még új meg új elemeket olvasztott magába, tömegesen prozelitákat nyert, akiknek száma az időszámításunk kezdetén kétségtelenül több százezerre tehető. A diaszpóra zsidósága számban bizonytalannal felülmutta magának az anyaországnak lakóit.

De bármily számosak is voltak a szétszórtság községei és bármily távol is éltek az anyaországtól, — a szeretet és vágyódás láthatatlan szálai fűzték őket és minden egyes tagjukat a Szentföldre és a jeruzsálemi templomhoz. Nemcsak az ősi *sekel*-adót fizette meg minden diaszpóra zsidó évről-évre a leglelkismeretesebben és küldték azt a szétszórtság gyülekezetei nem egyszer rablóktól veszélyeztetett utakon megfelelő fedezet mellett Jeruzsálembe; nemcsak felzarándokolt mindenki, aki csak tehetett a legmesszebb vidékekről is, hogy Istent tisztelje a szent városban és onnan hazatérve új tanítást és új lelkesedést vigyen magával az otthonmaradtak részére, — ennél többet is akartak a diaszpóra zsidók elérni, — azt, hogy lehetőleg minden „gólusz”-ország képviselve legyen magában Jeruzsálemben láthatóan és ott sajátjának mondhasson egy-egy szent hajlékot.

A diaszpóra zsidóság ezen érzésének és gondolkodásának rendkívül érdekes bizonyítéka egy görög nyelvű felirat, melyet 1914-ben fedezett fel *R. Weill* kapitány, ki Rothschild báró megbízásából ásatásokat végzett Jeruzsálemben. Érdemes a felirat teljes szövegét fordításban közölni:

„Theodotos, Vettenos fia, pap és zsinagóga-elöljáró, fia egy zsinagóga-elöljárónak, unokája egy zsinagóga-elöljárónak, építette a zsinagógát a törvény felolvasására és a parancsolatok tanítására, — továbbá a szállót és a szobákat meg a víztartókat a szállás mellett azok részére, kik az idegenből érkeznek, kiknek arra szükségük van, melyet (t. i. a zsinagógát) alapítottak atyái és a vének és Simonides.”

Theodotos, ki a felirat elején említették, — miként ezt más helyt részletesen kifejtettem — minden valószínűség szerint nem más, mint a talmudi adatokból jól ismert római *Theodos*

Chaluok sátoertáborá „Kirjath Anavim“ (Szólók városa) mellett

Celtlager eingewanderter jüdischer Arbeiter in Palastina

Camp de tentes des ouvriers immigrés en Paléatine

(תודום איש רומי), az ottani zsidóságnak vezető embere, tudós és emberbarát. A zsinagóga, melyről a felirat szól, tehát római zsidók gyülekezőhelye volt Jeruzsálemben. Itt olvasták fel a tant és itt tanították a parancsolatokat (az imádságra inkább a szent templom nagy csarnokai szolgálták) a Rómából Jeruzsálembé visszazármazott zsidóknak és ez volt a gyülekezőhelye az onnan a szent városba zárandokló hiveknek, kik a zsinagóga mellett mindjárt szállást is kaptak, amint ez különben másutt is szokásban volt. A víztartókra azoknak volt szükségük, kik a szentély csarnokaiba akartak bejutni. Hogy pedig ez a római diaszpóra-zsinagóga nem volt az egyedüli a maga nemében Jeruzsálemben, azt régi források bizonyítják, melyek az Alexandriából, Cyreneából, Ciliciából és Kis-Ázsiából visszazármazott zsidók zsinagógáiról szólnak. Arról is tudunk, hogy nagyszámú babilóniai és palmyrai zsidó élt a szent városban. A felirat nyelve a görög, egyáltalán nem meglepő. A római zsidók nyelve, miként ezt az ott felfedezett nagyszámú katakombasírfelirat mutatja, majdnem teljesen a görög volt, mely különben is Rómában a műveltek közt járta. Ezen a nyelven akar-

ták tehát a római zsidók jeruzsálemi zsinagógájuk alapítóinak érdemeit megörökíteni, amely nyelvet különben a diaszpóra-zsidók nagyrésze is jól értett.

Aligha akadt zsidó diaszpóra-köztség, melynek ne lett volna zsinagógája. A zsinagógát pedig a Szentföldről magukkal vitt zsidó motívumok díszítették: a hétágú menóra, a sófár, a pálmaág rajza vagy egyéb palesztinai növények köbe vésvé avagy rajzolva. A gyülekező háznak az iránya pedig nem éppen a „mizrach“ volt, miként nálunk manapság, hanem attól függött, milyen irányban feküdt az illető köztség a Szentföldtől: a nyugatiak keletre, a keletiek nyugatra, a déliek északra, az északiak pedig délre fordultak és így egész Izraelnek tekintete egy pontra irányult, szívük egy helyen találkozott — mikép a régi jelentés mondja.

A fenn közölt feliratban megnevezett Theodos büszkén említi méltóságát, hogy ő „archisynagogus“, vagyis a zsinagóga feje; az volt atyja, sőt nagyatyja is. Nem csekély méltóság volt ez a diaszpóra-községekben. Név és méltóság természetesen Palesztinából valók. De ott a név héberül hangzott: ראש הכנסה; a külföldi zsi-

dók áttették azt görögre és e méltósággal a legjámborabb és a legtudósabbat közülük tisztelték meg.

Igy volt ez hosszú időn át a templom fennállása idején.

A helyzet a pusztulás után sem változott. A legmegbízhatóbb okiratok — Jaffából származó egykorú, kőbevésett sírfeliratok — mutatják, hogy az első századokban egyiptomi (főképp alexandriai), továbbá babiloniai, tarzusi, chiosi, kappadókiai zsidók laktak e tengerparti városban. A kappadókiaiak külön zsinagógája is említetik egy izben. Hasonló volt a helyzet pl. a galileai Cippóri (Sepphris) és a judéai Lod (Lydda) városban. Minden bizonnyal nem egyet a külföldi zsidók közül a szentföldi nagy iskolák híre vonzott oda. De, épen a feliratok bizonyossága szerint, jórésük nem volt tudós ember. Ellenkezőleg ott találunk a görögül beszélő jaffaiak közt két alexandriai testvért, kik kereskedők; egy babiloniait, ki pék, egy tarzusit, ki vászonkereskedő volt. Ami őket arra indította, hogy a diaszpórában megalapozott megélhetésüket otthagyva, az ősi földön letelepedjenek, aligha lehetett más, mint az a kívánság, hogy teljesen egynek érezhessék magukat azon testvéreikkel, kik a Szentföld lakói voltak, s hogy életük szinte belekapcsolódjék azon ősök életébe, kiknek csontjai abban a földben porladnak.

Megint egy ókori sírfelíratra hivatkozhatunk e kijelentés bizonyítására. Rómából származik ez és egyike az ősi város egyik legérdekesebb és legtanulságosabb ókori zsidó emlékeinek. Nem kevesebb mint 13 ütemes latin versorból áll e felirat, melyben egy férj mondja el elhunyt hitvese dicséretét. Ime néhány, minket közelebről érdeklő sor hevenyészett fordításban:

Romok Rabbath Ammon mellett, Keletjordánia
Ruinen bei Rabbath Ammon Ruines en Paléstine

„Regina nyugszik itt e szép sírba temetve, amelyet férje, viszonzva szeretetét, neki készíttetett . . . Visszatér az ő élete, vissza a fénybe. Mert bizton remélheti, hogy újra kél az örök életre, — miként ígérve lett a méltóknak és jámboroknak. Ő, ki megérdemelte, hogy *lak-helye legyen a nagyon szent földön*. Ilyet biztosít neked jámborságod, tiszta erkölcsű életed, ilyet szereteted törzsedhez, ilyet nagyrabecsüléled a törvény iránt, érdemed a házas életben, melynek dicsőséget szerezni, volt büszkeséged. Ilyen tettekért remélheted a jövő jótalmat és a gyászoló férj is abban keresi vigaszát.“

Nem akarunk e szöveg részletes tárgyalásába fogni, csak a Szentföldre vonatkozó szavakra óhajtunk rámutatni. Talán avval a gondolattal foglalkozott a jámbor Regina (héberül bizonyára „Malka“ volt a neve), hogy a Szentföldre megy lakni, de kívánsága teljesítésében megakadályozta hirtelen bekövetkezett halála. Talán csak arra gondolt a férj, hogy elporladt csontjait helyezték majd újra nyugalomra a Szentföldön (mint ez az ókorban nem ritkán előfordult) — mindenesetre jellemzők a fenti szavak a lelkek vágyódására, oda, honnan minden zsidó gondolat kiindult és ahova minden zsidó érzés visszatér.

Hogy a Rómában élő zsidóság legszélesebb rétegeit is mennyire áthatotta a Palesztina iránti érdeklődés, annak rendkívül érdekes bizonyítéka a következő talmudi elbeszélés: Rabbi Eliezer, R. Jósua és Rabban Gamliel Rómában jártak (a második század elején). Egy utcában játszódozó gyermekeket találtak, kik avval szórakoztak, hogy az utca porából kis halmokat raktak, játék közben mondogatva: „Igy csinálják ezt az eréc-jiszraeliak is és szólnak: ez itt „teruma“, — ez itten „máászér“. A gyermekek kétségtelenül a szülői házban és az iskolában nem egyszer hallottak Izrael földjéről és lakosairól beszélni, és az ott lakó testvérek szokásait és életmódját igyekeztek gyermekmódra játék közben utánózni. A gyermeki lélekbe beléoltott érzések megmaradtak későbbre is és történeti adataink vannak arról, hogy a Palesztinában élő zsidóság mindig odaadó, áldozatkész szószólókra, barátokra talált a Rómában élő testvérek közt, kik a császári udvar nagyjainál eljártak és baj és üldözés idején a veszedelmet a szentföldi testvérekről elhárítani igyekeztek.

A diaszpórában megmaradó községek, eltekintve egyes tagjaik érzelmeinek ilyen irányú megnyilvánításától, azáltal is igyekeztek a Palesztinával való összeköttetésüket fenntartani, hogy vallástörvényi kérdésekkel fordultak a templom pusztulása után Jabne-ben székelő nagy *bét-din*hez; a legtöbb esetben bizonyára nem egyszerűen levélben, hanem kiküldöttek útján. Ha véletlenül palesztinai tudós került el Rómába, vagy más ókori városba, úgy igyekeztek

Merhavjah, a Keren Kajemeth egyik mezőgazdasági állomása]

Landwirtschaft des Keren Kajemeth

Agriculture du Qeren Qayyemeth.

az ott lakók annak a döntését fontosabb kérdésekben kikérni. A שליחים. görögül *apostolok*, intézménye, kik a szentföldi iskolák szegény tanulói és tanítói számára gyűjtöttek adományokat a külföldi zsidóságnál, szintén nagy mértékben hozzájárult a diaszpórának az anyaországgal való szoros összekapcsolásához.

A diaszpóra-zsidóságnak a Szentföldhöz való ezen bensőséges viszonya pedig a köztük élő prozelitákra is erősen hatott. Bizonyosága ennek például Heléné adiabénei királynő esete, ki tudvalévően fiaival és unokáival együtt, kik szintén a zsidóságra áttértek volt, Palesztinába költözött és Jeruzsálemben magának palotát épített. A szent város közelében készítettett pompás mauzoleumot, mely mai napig ismeretes „királlysirok” néven, s amelyben egy szarkofag is találtatott, amelyen a királynő környezetéhez tartozó egy hölgynek צדא סלכתא -nak neve olvasható.

Más prozelitákról is tudunk, kik a külföldről költöztek Palesztinába. Az első század vége felé élt ott egy előkelő és gazdag prozelita-nő: Valeria. Jeruzsálemben találtatott egy Marjah הגירה -nek a kököporsója. Tudunk továbbá egyiptomi és ammóni áttértekről is. Ezek az adatok pedig mind igazolják a 2-ik század első felében élt Rabbi Simon ben Jochajnak azon mondatát, hogy az Izraelnek Istentől osztályrészül juttatott „jó adományok” közül ארץ ישראל -ra

(miként a „Tóra”-ra és a „jövendő életre” is) vágyakoznak a világ nemzetei.*) Természetesen nem a föld összes népeire, nem is e népek minden tagjára gondolt a misnai mester, hanem e népek legjava embereire, a jámborságban Izraelhez csatlakozott *gërimre*, kik valóban vágyódtak oda, hova a zsidó nép szeme mindig tekintett, mely felé szive minden időkben vert.

*

A diaszpóra-zsidóságnak Palesztinához való viszonya tehát — miként láttuk — nem új keletű jelenség; nem a modern cionizmus hozta azt felszínre, hanem ellenkezőleg: az ősidőktől fogva a lelkek mélyén élő szeretet és vonzalom, mely nem beteges nosztalgia, hanem mélységes vallásos és nemzeti érzésből fakadt természetes megnyilatkozás, teremtette meg azt a hatalmas mozgalmat, melyhez hasonlót a zsidóság története, az ókortól eltekintve, nem ismer, s melynek — mint szilárdan hisszük — sikerülni fog a diaszpóra zsidósága számára is igazi vallási és kulturális centrumot megteremteni akkor, midőn az ősi földön egy új zsidó nemzeti otthon alapjait rakja le.

*) Mechilta Mózes II. k. 20, 20-hoz; Szifré V. k. 6, 5-höz (32. §). Ezt az érdekes és feltűnő mondatot behatóan tárgyaltam a Berlinben megjelenő »Jeschurun« című folyóirat 1921-ik évfolyamának 284–300. lapjain, ahol a fenn előadottak forrásai is megtalálhatók.

Galilea dombjai között egy új nemzedék nő fel — talán egy új népnek a csirája — erős, bátor férfiak. Városiak voltak valaha, kézművesek, gimnazisták, tanítók, diákok, ideges, sápadt, féllénk teremtések. De megtalálták az utat vissza Föld anyához, ki a bolygónak mindig új erőt ad és most nyugodt, bátor szemekkel néznek és lépésük lassú, gyors erejű, mint a párducé.

Láttam őket a munkánál, amint fáradhatatlan karral lendítették az arató kaszát; láttam őket az eke mellett és vetőgéppel a napsütésben; barna homlokukról csurgott a verejték. Láttam az öröket az éjben nyergeletlen lovakon száguldani, fegyverük a kezükben, patrontáskájuk csipőjükön; láttam amint paripáikkal a Tibérias-tóba lovagoltak, meztelen, erőteljes szépségben, karcsú testük mintha bronzból öntve, inaik mintha acélból kovácsolva és szívem ekkor hevesebben dobogott. Ha néhány évi paraszti

Herzl

munka elegendő, hogy két évezred rabszolgaságának és gyalázatának szégyenbélyegét letörölje, mi lehet még ebből a fajból? Milyen lesz az a nemzedék, mely most virágzik fel ezekben a falvakban!

Láttam őket, a gyarmatok gyermekeit, a nap és a szabadság gyermekeit, rózsás arcokban vilámló szemek, karcsú, büszke tartású testek karcsú, meztelen lábakon, melyek gyorsan tudnak szökélni, szikár ifjú törzsek, melyek gyertyaegyenesen nőnek fel, mert hazai talajban gyökereznek, mert mint uralkodó nemzetség saját talajon lépkednek . . . Ők nem tanulják a csúszás-mászást, a fiatal határőrök, de majdnem hamarabb tanulnak meg lovagolni, mint gyalog járni és a fegyverrel már gyermekkorban összebarátkoznak. Kis fiucskákat láttam az utcán át vágatni, kik apró meztelen lábacskaikkal csak a ló nyakát átfonva tartották magukat és máris vannak közöttük olyanok, kik a puszták büszke beduinjaival veszik föl a versenyt, olyan jó lovasok és céllövők.

Mit tesz az, ha néha egyikük az arab rabló bosszújának áldozatul esik. Ez a határvidéki élet! A többieket annál harcosabbá teszi az áldozat. És mi kell a fajnak jobban a harciasságnál. Minden házban, melybe beléptem, Herzl Tivadar képe csüng. Ő a koronázatlan királya e leendő zsidó népnek, melynek az akaratot adta az élethez, amelyért meghalt és amelyért tovább él: mint a népiesség nevelője és mint egy erős, szép egyéniség mintaképe.

Sok szép tarka, illatos virág nő Galilea zöldelő dombjain, de a legszebbek a felejthetetlen, a mulhatatlan sirján.

Bán Margit: Gutta cavat lapidem

(A zsidó renaissance komoly munkásainak)

Csepp kivájja a követ . . .
Hull, hull, hull, egyenletesen,
Nem látod miért, nem tudod mi végre,
Csak hull, hull a csepp a kőre egyenletesen.

— — — — —
Komor makacsság van ebben a szürke
folytonosságban

Ebben a rithmikus egyenletességben
Hull, hull, hull a csepp a kőre
S a csepp kivájja végül a követ.

— — — — —
Zúg felette az orkán és izzóra hevíti a nap,
Semmi az — elmúlik felette nyomtalan
Csak az Idő a nagy átalakító
S a csepp, mely hull, hull, hull
. . . s kivájja végül a követ.

Reb Jankel az istállómaster ezen a reggelen izgatott hangulatban hagyta el lakását. Ásítózva, fél-szemmel sandított az órára és mikor meggyőződött róla, hogy hat óra felé jár az idő, haragosan egyet köpött és morogva jegyezte meg: — Pfuj, már megint elkéstek!

Míg ezeket mondotta, nehéz léptekkel odament a haranglábhoz s háromszor egymásután erélyesen meghuzta a zsinórját. A csendes, elhagyott udvar egy perc alatt mozgással, étellel telt meg.

Legelőször Gedalja jelent meg öszvéreivel. Ez egy szálas, szélesvállú izmos legény volt a tengerentúlról. Reb Jankel legelőször is őhöz fordult és száraz hangján, mint aki parancsokat oszt, odavetette:

— Ma a „völgybe“ méész az árpaaratáshoz. Azézát a kaktuszsövény-nél találod.

S már ott is hagyta.

Gedalja a szekere-hez ment, megvizsgálta a szekéroldalakat, megkente a kerekeket, öszszeszedte a szerszámokat, a villákat és a gereblyéket, betolta a rudak közé és befogta a lovait. Mialatt ő meghajolva azzal foglalatokodott, hogy a köteleket szorosabbra fűzze, odajött hozzá egy pajtása és a fülébe sugdosta:

— He-he, hallottad Gedalja, úgy hallom Azéza lesz ma veled... Vigyázz magadra!

— Légy nyugodt testvér. Tudni fogom, hogy mit csináljak — felelt Gedalja ravasz szemhunyorogással.

Következő percben már készen is volt előkészületeivel és szekere nagy zörgéssel hagyta el az udvart. Alig hagyta el a kaput s már előtűnik Azéza napbarnított arca. Gedalja szívében nagy melegség támadt láttára és ostorát lobog-

tatva üdvözölte, mint valami ficsúr, aki kalaplengetve köszön. Amugyis széles arca közben még szélesebb lett és boldog mosoly sugározta be; nem csoda, hiszen Azéza a falu legszebb leányzója volt.

A kaktuszsövényhez közel, a kerítés mellett, ahol Azéza várt rá, megállt egy pillanatra. Azéza gyorsan felugrott a szekérre, a szekérrudak közé ült és meztelen lábait lelógatta.

— Na, készen vagy-e? — kérdezte Gedalja, csak hogy valami beszélgetést kezdhessen és érdeklődését megmutassa.

— Nem látod? — s abban a pillanatban ismét megindult a szekér. Az út lábön álló vetés között vezetett. zöld és hamúsürke rozsföldek

Szefer Haakoroht A Keren Kajemeth Le Jiszroel emlékkönyve. Gedenkbuch des Keren Kajemeth Le Jiszroel

Ebben örökltik meg a halottak emlékét. Album du Qeiren Qayyemet Leyisrael

mellett, mindig más és más színpaltok köze-
pette.

Julius eleje volt és szökőév. Köröskörül min-
den ragyogott, mint valami hullámzó aranyten-
ger. A szél magába szivta a nap aranyát, majd
könnyű szárnyra kelve játszadozott a kékbe
kötött gabonák koronájával, megrázva szárát,
játszadozott a szakálas aranykalással.

Gedalja lelkébe ekkor nagy jólézés lopód-
zott és félig öntudatlanul dalfoszlanók törtek elő
ajkán, miközben becéző nevekkel illetve lovait,
melyek szintén élvezettel szivták be a hűs reggeli
levegőt s gyors iramban vitték a szekeret a nagy-
kiterjedésű szántóföldeken keresztül.

Azéza azonban unatkozott s felugrott ülő-
helyéről. Megpróbálta, hogy úgy mint Gedalja,
megálljon a robogó szekérben, de ez sehogysen
sikerült neki.

Mindig újból hátrabukott.

— Az ördögbe is, hogy csinálod ezt? —
mérgeződött a lány.

— Így! — felelt Gedalja és közben megfogta
a leány kezét és saját vállára tette.

— Támaszkodj csak erősen.

Az út göröngyös és köves volt s valahány-
szor a szekér köbe ütközött, fejük egymáshoz
ütődött. Gedalja ilyenkor hangos nevetésbe tört
ki és tréfálkozva mondta:

— Oh, te szegény jószág!

Így múlt az idő tréfa és nevetés közt min-
denféle üres fecsegéssel. Gedalja egész uton
nem tudta abbahagyni a nevetést s valahányszor
egy ilyen lökés folytán a fejük összekoccant,
kellemes borzongás futott át a testén s az az ér-

zése volt, mintha egy egér futna végig a hát-
gerincén. S mikor végre megérkeztek a „völgybe”
s a szekér nagy zökkenővel hirtelen megállott,
úgy hogy Azéza egyensúlyát veszítve, egész hosz-
szában elterült benne, ekkor Gedalja már éppen-
séggel nem tudta kitörő kacagását visszatartani.

— Hahaha, — kacagott. — No de most már
gyere reggelizni.

Mikor leszálltak a szekérről, a nap legfor-
róbb sugarait küldte a harmatos, friss földekre.
Itt a völgyben erősebben lehetett érezni a forró-
ságot és Gedalja mihamarabb hozzálátott, hogy
egy alkalmas helyet készítsen a maguk számára.
Két szénaszedő villát szúrt a földbe s rá két
kévét fektetett keresztbe, úgyhogy valami fedél-
féle keletkezett, amely alatt kényelmesen ki-
nyújtózhattak, míg közös reggelijüket elfogyasz-
tották.

Mikor reggeli után Gedalja egy cigarettet
sodort magának, Azéza hirtelen ezzel a kérdéssel
fordult hozzá:

— Egyedül fogsz dolgozni?

— Isten ments — szólt Gedalja csúfondá-
rosan. — Csak veled, te kedves mórnóm — s
már fel is emelkedett.

A lány átható pillantást vetett rá, de nem
felelt s egy darabig mintegy gondolatokba mé-
lyedve ülve maradt.

A munka igen gyorsan haladt. Gedalja a
szekéren állt, Azéza lent maradt s a villával fel-
nyújtotta neki a kévét. A gabona még ned-
ves volt a reggeli harmattól és szoros csomókba
ragadt. Gedalja minden erejét összeszedve dol-
gozott és Azéza is beleizzadt a munkába.

— Mi van veled ma?
Ugy dolgozol, mint egy ör-
dög.

— Nem baj! Siessünk,
akkor hamar kész leszünk.

Közben a szekér tar-
talma egyre jobban emel-
kedett. Egy-kettőre valóság-
os hegy támadt a mezőn,
mintha csak a földből vará-
zsolták volna elő.

A munka készen volt s
amikor Azéza egyszerre
újabb két kévét akart fel-
nyújtani, lekiáltott hozzá:

— Elég! A szekér meg-
telt. A rudat!

Szivesen hajította el a
villát s szoknyája szélével
letörölte barna arcáról a
verejtéket s az odatapadó
szalmaszalakat is, majd bi-
zalmatlan pillantást vetve
fel a szekérre, felsóhajtott:

— Oh, micsoda hő-
ség!

Zsidó kolonisták munkában. (Burgonya-ültetés)

Kolonisten bei der Arbeit (Anbau von Kartoffeln)

Colonistes juifs travaillants.

Fent a magasban állt Gedalja a villájára támaszkodva. Ingének lobogó széleit a szél libegtette s kihevült testét legyezte. Széles, szőrös melle szabadon volt és bőre aranyosan csillogott a napfényben. Szemei égtek és forró pillantásai belemélyedtek a lány viruló rózsás arcába.

— A rudat! — sürgette.

Ismét bizalmatlan tekintettel mérte végig Azéza a járművet, de szemei találkoztak Gedalja ragyogó tekintetével és könnyedén megremegett. És amint elfordult, hogy elhozza a rudat, átfutott agyán a gondolat: mire e nagy sietség? S a szive hevesebben dobogott.

Gedalja erővel teljesen megragadta a feléje nyújtott rudat, mintha pehelynyi súlya lett volna s a szekér közepében hosszában rátette a szalmára és mikor leugrott, kötéllel erősen lekötötte. Azután egy gereblyét vett elő s a kiálló és lelógó kalászkokat rázta le vele. Mikor ezzel a lázas gyorsasággal végzett munkával készen volt, mosolyogva fordult Azézához, miközben két csillogó fehér fogsorát mutatta.

— No most készülj a hazamenetelhez.

Mind a ketten a szekér hátsó részéhez léptek. Két emeletnyi magas volt.

— Szállj fel te előbb — habozott Azéza.

— Oh te szemérmertesség! Életemre, igazán hájos vagy — ezt a megjegyzést merészelte Gedalja megkockáztatni s míg beszélt, hatalmas testét derékban meghajította előtte, úgyhogy egy kissé hosszúlábú zsámolyt képezett, miközben forró vére mind a fejébe szállt.

— Szállj fel — szólt elfulladt hangon.

Azéza egy pillanatig tétován állt és határozatlanul, félénken nézett körül. Ajka remegett, nyilvánvalóan valami kifogást keresett, de nem talált. Köröskörül csend volt, sehol egy ember. Ekkor egy ügyes mozdulattal felemelte karcsú testét Gedalja hátára, majd mindkét kezével megragadta a rúd kiálló végét és még mielőtt Gedaljának ideje lett volna, hogy felemelkedjék, már a szekér tetejéről nézett le elbájoló mosolyával.

— Nagyszerű zsámoly, hahaha!

Ekkor már Gedalja nem bírt magán uralkodni, szemei valami idegenszerű vad lánggal lobogtak és ereiben forrott a vér. Majomügyességgel ugrott fel a szekér deszkájára, egyszersmind megragadva a rúd kiálló végét s úgy igye-

Utépítés egy új kolónia mellett
Wegebau bei einer neuen Ansiedlung
Construction de chemins près d'une nouvelle colonie

kezett feljutni. Azéza szolgálatkészen eléje nyújtotta kezét. Megragadta és ugyanabban a pillanában már fent is volt a magasban. Amint felérkezett, napsütötte arca szinte öntudatlanul, anélkül, hogy ön maga is tudott volna róla, lehanyatlott a kis barna kézre és forró ajka sokáig nem tudott elszakadni tőle.

Azéza csodálkozva nézte, de nem ellenkezett. Szive hevesen dobogott s ereiben vadul nyargalt a vér. S miközben Gedalja izmos karjaival ifjú kebléhez szorította, hallotta finom hangját, amint könyörögve, mintegy kegyelmet kérve, de egyuttal megadóan suttozta:

— Gedalja, Gedalja, elment az eszed . . .

Aztán csend lett.

Az öszvérek fülei ajkak szürcsölésének s a szalma zörgésének zaját fogták fel. Úgy hallották, hogy vezetőjük szólt hozzájuk onnan fentről és saját felelősségükre megindították a járművet, mely lassan mozgásba jött. Lassan haladt a szekér a hegy lábánál kanyargó úton előre, bele a kék messzeségbe, mint a kormányosvesztett hajó a csendes tenger sima tükrén.

Fordította: Bán Margit.

Viscount Bryce

washingtoni angol nagykövet:

Évek óta, különösen 1914 óta, midőn Palesztinát beutaztam, nagy szimpátiával viseltem a Palesztina-munka iránt. Az ország, mely most el van pusztítva, sokkal nagyobb népességet táplálhat, mint eddig és a zsidóság bizonyára meg fog tenni mindent, hogy a Szentföldnek visszaadja ősi virulását.

Vér Andor: Ción parasztja

— Édes apámnak fiúi szeretettel —

Én nekem nem adatott, hogy teljesülni lássam
a vágyat, mire vágyok forrón, nosztalgiásan.

Hajh nő, betegség, élet tán engem itt maraszt,
de egy késő utódom Ciónba lesz paraszt.

Paraszt a Jordán mellett vagy Gileádnak halmán
szép, izmos, lomha vérű, ki úr a vágy hatalmán.

Lesz asszonya, hő rózsá, Sáron kertjébe' termett,
ki bimbóba szökkenti az áldott szent szerelmet.

Lesz gyereke, lesz háza s a ház előtt kis kertje,
hol virágok virulnak és tücsök szól ciripelve.

Télen a tűzhely mellett üldögél eltűnődve,
de tavasszal a földnek lesz harsány magvetője.

Nyáron meg vig mezőknek telt hátán
szántogatván,
nagy mélyről ősi dalok buzognak fel az ajkán.

Hahó! az én utódom gögös, paraszti fajta,
Gólusznak, alázatnak már nyoma se lesz rajta.

A föld szivén fog csüggni, nem vonzza messze
távol
s minden álma a kék füst, mit szétfű egy pipából.

Derüs, bölcs homlokát csak akkor felhőzi bánat,
ha rólam fog mesélni egy hosszú téli estén ámuló
kisfiának.

Jüdische Bauer

Zsidó parasztok Palesztinában

Paysan juif

STRAUSZ ADOLF: HAIFÁTÓL INDULOK

— Szentföldi utiümlék —

Haifából indulok a Földközi-tenger
tágas, természetes tengeröble
melől, Palesztina jövőbeli gaz-
dasági központjától. Termékeny,
áldott és szép tájakon át Galilea
vizeds völgyén keresztül a híres
Tabarije tóhoz a Kinerethez
vagy Genezárethez. De még búcsúpillantást ve-
tek a gyönyörű fekvésű Haifára a Karmelhegy
lábánál, a keskeny partszegély mentén emelkedő
házakra, kertekre, olajfákra s pálmákra, az új
városrésze, a hatalmas zsidó műegyetem pom-
pás palotájára s „Istenhozzádot“ mondok a Kar-
mel tövében lévő Eliás próféta barlangjának,
mely zsidónak, kereszténynek és muzulmán-
nyak egyaránt zarándokhelye. Február elején va-
gyunk, virágzás, a Karmelhegy olajfái teljes pom-
pában állanak s a sok virágtól csaknem olyannak
látszik a hegy, mintha hópelyhekkkel volna tele-
hintve. Pillantásom a szürkés-kék színű, félkör
alakban ragyogó öbölre esik. Csillogva kanyarod-
dik a Kison vize, végigsiklik a csigaborította
parton, melynek biborcsigáiból hajdan a tyrusiak
kincseket érő festéküket készítették. Végül meg-
pihen tekintetem az öböl félkörének északi végén
fehérlő Akkán (Acco, vagy Ptolomais), mely va-
lamikor az Ascher törzsé volt s melynek birá-
sáért a legkülönbözőbb nemzetek veszekedtek.

Nemcsak szép, hanem nevezetes tengeröböl
és partvidék ez, melytől távozom. A maga ne-
mében egyetlen. Ennek az öbölnek az épülő Pa-
lesztina új életrekelése ad
nagy fontosságot, ha a cióni
letelepítéssel tervezett s mo-
dern kikötőjét kiépíteni fog-
ják. Vasuti kapcsolata a ter-
mékeny háttérrel már kiépült.
Ez a kerek föld ama öble,
melybe a világtörténelem év-
ezredein át a legtöbb nemzet
hódítani kívánó hajói és hadai
futottak be. Itt küzdöttek a
zsidók, föníciaiak, egyiptomiak,
babiloniak, perzsák, rómaiak,
görögök, arabok, törökök, itt a
keresztes hadak összes nem-
zetei, frankok, angolok, né-
metek, olaszok stb., stb. Ide
hajóztak be magyar hadak is,
II. Endre tízezer vitéze ve-
lencei és spalatói hajókon
1217-ben. Míg Akkóra esik
tekintetem, képzeletemben lá-
tom a magyar daliákat, amint
kikötöttek a régi vár előtt.

Endre királlyal indultak Péter győri, Tamás egri püspök, Ugrin királyi kancellár, Dénes főtárnok, Lőrinc főpohárnok, Döme főtárnok, László főlovászmester. Miklós soproni, Smaragd pozsonyi főispánok, Mózes nádor testvére, Gyula és sok más magyar főúr. Követem útjokat a Genezáret tó felé, a „nagy sikon“ az Emek Jesreelen át, a Táborhegy felé. Ezt az utat készülök most én is megtenni, — vasuton. II. Endre hadaival többszörösen bejárta e tájakat, de nem nagyon gyönyörködhetett szépségeikben. Hihetetlen rossz időjárás volt; ami ritkaság számba megy e vidéken. Zord, hideg telük volt és a sereg sokat szenvedett emiatt. Kelletlenül jött és szívesen távozott. Harcot kellett volna vivnia Sefadin szultán fiával, Koradinnal, de nem soká vívta, ismételten visszatért Akkóba. Eredménytelenül ostromolta a Táborhegyet s miután három hónapig az áldott Kanaánban bolyongott, már nem hajón, hanem szárazföldi uton visszatért a maga igazi Kanaánjába, Magyarországra, egy címet s egy átkot vivén magával. A jeruzsálemi király címét dacára annak, hogy gyorsan távozott, a jeruzsálemi patriárka átkát meg éppen azért, mert oly gyorsan hagyta ott a szent földért harcolókat.

Szerény turista indulok most arra felé, merre a kereszties magyarok tartottak. Tel el-Schemam, Afule, Sutta, Beisan, Jisr-el Mejamie és Szemak vasuti állomásokon visz át a mintegy három óráig tartó út. A Karmel hegyhát kíséri a vonat jobb oldalán. E hegyhát dús növényzetével gazdag gyümölcsöskertje volt Zsidóországnak s most is termékenységevel s üde zöldjével tűnik ki, ami vízbőségének köszönhető. Próféták szózatai és hősök tettei, költők dalai élednek fel bennem, amint a robogó vonatról a szép Karmelt, változatos alakulatait szemlélem. Szent hegy volt ez már Zsidóország őskorában. Az Ur oltára állott itten. A Karmelhegyen szállt szembe a pogány Baallal Éliás próféta és csodatévő hatalma megtörte annak erejét, megbüntette Baal papjait, „Éliás pedig fölméne a Karmelhegynek tetejére és leborula a földre és az ő orcáját az ő két térde közé tévé.“ A Karmelen épült az Ur új oltára s e hegyről zengett a királyi lantos. A barlangokban gazdag vidék a századok során menekülőknél gyakran szolgált oltalmul, — később pedig remetéknél hajlékul. Keresztény szerzetesek — karmeliták — e hegyről vették rendjük nevét. Haifa városa

fölött áll szép kolostoruk és templomuk. Innen elragadó kilátás nyílik a tengerre, a Libanonra s különösen a hóborította Hermonra.

Minél tovább visz utam, annál szebb, termékenyebb völgyek bontakoznak ki előttem. Pálmaligetek, olajfaültetvények tűnnek fel. Majd egy csodálatosan szép és nagy kulturterület köti le figyelmünket az új zsidó kolónia, Merchavje. Szép rendezett épületek, gyönyörű kertekkel, melyet szorgos kezek munkálnak — és sok-sok fa, szikomorék és gyümölcsösök.

Messze látható utamon és többször szemem elé kerül a fenséges *Táborhegy*. Magányosan álló gyönyörű kerek formájú hegy ez, oldalait erdők koszorúzzák. Lábánál épült hajdan Dabruth városa, mely Zebulon és Izaohar határán állott, — most Daburije falu van a helyén.

Sok véres harc folyt e hegyen s e hegy körül!

A birák könyve Deborah éneke ad először hirt az itt omlott vérről. „Menj, — mondotta Deborah Baraknak — gyűjtsd egybe a népet a Táborhegyen és végy melléd tizezer férfiakat Naf-tali és Zebulon fiai közül.“ De mert Barak nem akart Deborah nélkül menni, vele ment a csodás asszony, kinek utasítására aztán hadaival leron-tott a Táborhegyről s szétverte Sisera hadait. Maga Sisera gyalog futott, Harosethig üzték a zsidók, de a menekültek nagy része mocsárba fult. Ezután hangzott el Deborah híres dala az Ur dicséretére.

Másodszor is a „nagy sikon“ aratott diadalt a zsidó sereg, még pedig pedig manassebeli Gideon vezetése alatt. Keletről jöttek a midjániták, hogy az ország paradicsomkertjét elfoglalják. Rablott kincsekkel táborozott az erős pogány sereg, mi-

Der See Tiberias

A Tibériás-tó Dagania és Kinereth között

Lac de Tiberias

Zwei Schomer

Két sómér

Deux shômérs

alatt a zsidó had egyre fogyott. Gideon éjnek idején mindössze 300 hösszel támadta meg az ellenséget, még pedig úgy, hogy minden vitéze fáklyát vitt korsajában. Adott jelre széttörték a korsókat, kigyultak a fáklyák, megzendültek: harsonák, mire az álmukból felriadt pogányok megrémülve, zavartan menekülve pusztultak el. E diadalt is, melyet a Táborhegye látott, próféta és költők dicsőítették.

De gyászos ütközeteket is látott a Tábor. A tengerpart mellől filiszteusok vonulnak a síkra. Hasztalan jön ellenük Saul király, a komorkedvű, balsejtelmű királyt a filiszteusok visszazüzik a hegyre. Saul nem akarja túlélni hadai vesztét és megöli magát.

Később ugyancsak a Táborhegy látja, amint Ahab király ismét diadalt szerez a zsidóságnak, egymásután két izben is megvervén Benhadad, a damaszkuszi király hatalmas hadát. A nemeszivű zsidó király kegyelmet és szabad elvonulást ad a legyőzötteknek.

Utoljára a zsidó nép vereségére néz alá a Táborhegy felhőkbe borult orma. Egyiptom királya, Necho vonul Babylon ellen a „nagy sikon” a Galilon keresztül. Itt Józsia zsidó király állja útját. De a túlnyomó egyiptomi hadak szétverik Zsidóország seregét és Józsia életével fizet.

Még sok véres viadal folyt a Táborhegyen és alatta: A nagy Antiochus is elfoglalta e hegyet. Később a római proconsul, Gabinius itt vívott heves csatát a zsidókkal. Majd Josephus védő művekkél látta el a hegyet, Placidus római vezér hiába ostromolta, végül is csak csellel győ-

zött, kedvező békeajánlattal lecsalván a hegyről Juda harcosait.

A későbbi harcok közül még csak az új idők nevezetes csatája említendő, mikor a Táborhegy az Emek Jesreelen felvonult Bonaparte Napoleon-féle francia hadakat látta, akik a túlnyomó török sereget semmisítették meg.

Kanaán borzalmas emlékeitől a kanaáni virulás és termékenység felé fordul szemem. Csodaszép lapály, sok virágos völgy, zöld halom, sok fa és virág ragyogó ég szín és fény, áldott tartomány, csak emberi birtvány tette gyakran a siralmak pusztaságává. Pedig itt termett minden jó és szép s teremhet ma is. Sikmona nevezetes volt finom gránátalmáiról. Cafed kitünő mézéről. Sigona legjobb boráról. Kapernaum és Chorasim legjobb buzájáról. Akbara pedig pompás fácántenyésztéséről. Emellett ipar is fejlett ki. S hány város állott itt hajdan, ahol most nyomoruságos falvak bujnak meg. Erről a vidékről írja Josephus: „A városok sűrűn következnek s a falvak is a dús élelem következtében népesek, — úgy, hogy a legkisebb helységnek is sok ezer lakója van.”

S most új élet fakad itt a Galilban. Az olajfaültetvények között vígan daloló chalucokat látok. Egy csoport int a vonat felé, én visszaintek. A fiúk megismernek: Isten hozott! Sálom, Sálom kiáltják. Zsidó koloniák bontakoznak ki, — kulturájukkal, befásított területekkel, idilli házaikkal. Egész Galilea új koloniákkal népes. Van köztük egynehány tisztán magyar is. Különösen érdekes Afüle, a Jesreel nagy sikságon jobbról-balról nagy zióni telepekkel, a magasba Mallul. Mintha sok fehér hattyú tartana ott pihenőt a hegyoldalon, úgy állanak a fehér sátrak és némán is szólnak hozzám. A Jesreel sikság, a nagy sikság, mint a megiddói sik szerepel a bibliában. Az arabok Merdj-ibn-Amirnak nevezik. Dús növényzetű, bár egyes helyeken a Góliáth-forrás vizeitől még mocsaras. Az egész háromszögű zöld kertnek látszik és érthető, hogy akik tavasszal a hegyekről vetnek rá pillantást, nagy zöld tóhoz mondják hasonlatosnak.

A lapályon terül el Nurisz, a nagy új zsidó kolonia. Házak és sátrak intenek, ismét munkás chaluc-csoportok láthatók. Amott van az ősi mondavilág híres helye, a Góliáth-forrás, amarré meg Zerín, a hajdani Jesreel, ahol Saul harcolt és Dávid kesergett Saul elestén.

Lord Tennyson

Ausztrália kormányzója:

A zsidó otthonnak Palesztinában való visszaállítására indított mozgalom legmelegebb szimpátiámat bírja és át vagyok hatva amaz igaz vágytól, hogy ezeket a nemes törekvéseket siker koronázza.

ELIEZER KANTOROVITS: JIZKOR

az emlékezés könyve. Palesztinai sómérekről szól, akik Izrael újból visszaszerzett földjének védelmére áldozták életüket, akik ezért a küzdelmes fejlődő életért feláldozták a maguk egyetlen életét.

Hősi, rég elmúlt korok lehelletét érezzük e könyvből, melyet nem hivatásos írók irtak, hanem az elesett hősök hasonló ideálokkal hasonló sorban élő társai. Nem egy akad e megemlékezések között mégis, amely valóságos művészi meglátó és alakító képességről tesz tanuságot. Valamennyi egy-egy bepillantást nyújt a palesztinai új-zsidó életküzdelmeibe, harcaiba s az átformalódott új-zsidó lélekbe.

I.

Meirke az elesett sómér.

Hosszabb ideig együtt voltam Meirkével, a sómérrel, Galileában és mindig újból csodálkoztam rajta, honnan veszi azt a rettenthetetlen bátorságot, melyet hősi tetteinél tanusított s amelyek nevét híressé tették az egész Hermontól a Karmelig terjedő Galileában. És híres volt Meirke nemcsak társai és a kolonisták között, hanem az arabok egy részénél is, akik az erejét félték és csodálták. Ez a tény világossá vált előttem egy támadás alkalmából, melyet Jawneel kolóniához tartozó nyáj ellen intéztek. E támadás alkalmából Meirke megsebesült ugyan, de még így sebesülten is nagyobb része volt az arab támadás visszaverésében, mint bárki másnak.

Egy szép nyárias délután történt az eset. Mi sómérek nemrégiben ébredtünk fel álmunkból s a földön ülve kávét ittunk. Éppen arról beszéltünk Meirkével, hogy okvetlen szükséges volna a kolónia őrségét megerősíteni, mert a seik és az ő arabjai Jawneel ellen támadást terveznek. Mialatt beszélgettünk, hirtelen zajt, vad lármát hallunk a kolóniából. Az emberek kiabálnak: hol vannak az őreink?

Gyorsan felöltözködtünk, megtöltöttük fegyvereinket, rohantunk a mezőre és éppen láttuk, hogy az arabok a kolónia nyáját a Jordán felé hajtották. A kolonisták tehetetlenül nézték ezt és egészen elfogultak voltak. Várták, mit fognak csinálni őreink.

Őreink közül első, aki lóra pattant, Meirke volt „Abu Hamsse“-jével széles vállain. (Így nevezte ugyanis a Martini-puskáját.) Barátságos, szinte naivul gyermekes mosollyal tekintett végig az örök és kolonisták táborán és villámgyorsan utánuk vágatott az arab rablóknak, akik a zsidók nyáját elhajtották, azt a kevéske zsidó tulajdont, melyet a kolónia oly nagy gonddal és fáradtsággal tenyésztett. Meirkét csakhamar az egész kolónia követte. Mindenki ő utána ment, hogy az arab rablókkal való harcában segítsék. Meirke, aki pedig eleinte egyedül volt a harc-

Egy sómér őrsegen a chederai eukalyptus erdőben

Schomer auf der Wache

Un shômer en garde

mezőn, nem sokat gondolkozott, hanem harcba bocsátkozott az arabokkal, hogy a nyáját visszaszerezze. Mikor vágatva másodiknak érkeztem a mezőre, Meirkével találkoztam, aki az első támadást már fényesen kiállotta. „Abu Hamsse” első golyója egy nagyon értékes paripát, egy előkelő származású „Assilát” halálra sebzett, pedig az ilyen előkelő származású paripát az arabok többre becsülik a legszebb és legfiatalabb asszonynál is. Ez gyengítette és csökkentette az arabok energiáját és bátorságát, de fellobogott bennük a bosszúvágy s valóságos golyózápport zúdítottak Meirke felé. Egyik golyó a lábán taláta, de ekkor már az egész kolonia körülötte volt harcba bonyolódva.

Sokáig tartott, míg el tudtuk érni, hogy Meirke visszatérjen a koloniába, hogy a golyót kivegyék a lábából és sebét bekötözzék. Ruháját és lovát már megfestette saját vére, mégse adta ki kezéből a fegyvert, szinte lehetetlen volt őt erre rábírni.

— Rablók! — kiabált velünk — nem hagyjátok a munkámat befejezni! Hiszen vissza kell tőlük szereznem a nyáját!

Nagy nehezen sikerült végre rávennem, hogy visszatérjen velem a koloniába. Bementünk a patikába, ahol kimosták a sebét, kivették belőle a golyót, bekötözték a lábát, ágyba fektették és szigorúan ráparancsoltak, hogy nyugodtan feküdjék és ne mozduljon a helyéről. Igyekeztem őt megnyugtatni, hogy csendben maradjon, de Meirke nem tartozott azok közé, akik nyugodtan tudnak az ágyban feküdni, míg odakint a zsidó becsületért folyik a harc. Pár perc múlva, mikor a mezőről behallatszott a lövések zaja, olyan erővel ugrott fel az ágyról, mintha izzó parázson feküdt volna, bekötözött lábával az utcára rohant, felpattant a lovára és hangos „bosszú! bosszú!” kiáltással visszavágatott a mezőre. Csakhamar ismét az első harcosok között volt és gyorsan kielégítette bosszúvágyát. Úgyesen célzott és egy második arab Assilát is eltalált, mely holtan bukott le.

Az arabok egy időre eltűntek s ezt az alkalmas pillanatot a zsidók jól kihasználták. Az egész kolonia gyorsan felment a legmagasabb hegy tetejére, elfoglalta a legjobb hadiállást és onnan a völgyben levő arabokat valóságos golyózáporral sújtotta. A váratlanul gyors és erős támadás következtében az arabok zavarba jöttek és kényszerítve voltak, hogy az elrablott nyáját ismét átengedjék. Meirke és a közeli Beth-Ganból való kolonisták mint az öreg pásztorok ismét egy helyre terelték a nyáját, mely félelmében széjjel futott volt.

Valóságos diadalmenetben vonult be Meirke megsebesült lábával értékes lován a kolonia kapuján át, mögötte a visszahódított nyáj. Az egész kolonia szívből üdvözölte a hőst, a zsidó becsület megmentőjét. Megnéztem drága barátomat

lopva s egyszerre megvilágosodott előttem, hogy honnan vette Meirke óriási erejét: az anyaföldből. A „Hasomer” tagjai közé tartozott, akik gyűlölik az elméleteket, nagyhangú beszédeket s akik csupán a minden póz nélküli hősi tetteket becsülik. Méltó utódja Ámosnak, a pásztorprófétának.

Az ökröktől, melyekkel künn a mezőn dolgozott, többet tanult, mint száz könyvből tanulhatott volna s ő valóban szeretett is minden élő lényt a természetben, de gyűlölte a könyveket és a teóriákat.

II.

Wadi Fedschasban.

Még egyszer alkalmat adott a sors, hogy Meirkét teljes nagyságában lássam. Gyönyörű volt akkor a galileai nyári éjszaka. Én, a „Hasomer”-nek egy másik tagja és Meirke hármában lovagoltunk egy lakodalomba, melyet egy jordánparti koloniában tartottak. A fél éjszaka elmúlt már, mikor Wadi Fedschasba, a híres rablók-völgyébe jutottunk. Mind mélyebbre hatoltunk s egyszer csak velünk szemben néhány rabló árnyéka tűnik fel előttünk, ezektől hemzseg ez a völgy és hirhedtségét tőlük nyerte. Pillanatok múlva mintha a földből termettek volna elő, három arab éjjeli rabló állt előttünk. Az első szó, amellyel hozzánk fordultak — az ismert arab „a tini cigara” volt, ami tulajdonképpen csak annyit jelent: „adj egy cigarettát”, valóságban azonban a rablók vészjósló kiáltása azokhoz, akik ijedtségükben csakugyan cigarettát adnak. Mi semmit sem feleltünk nekik. Pillanatig tartott csak és Meirke elsőnek adta meg a választ az araboknak, amennyiben erős, határozott hangon rájuk kiáltott, miközben puskáját megtöltötte és csakugyan egy „cigarettát” tett bele „T faddal ja scheich” s az első golyót a levegőbe lőtte. Ugyanakkor hozzánk, társaihoz fordult azzal a mosolylyal, mely sohasem hagyta el ajkát: „Bajtársak, mért takarékoskodtok a cigarettákkal?” Amikor mi is készen voltunk arra, hogy a rablóknak ilyen cigarettákat ajándékozzunk puskánkból, az arabok megijedtek, hangnemet változtattak és cselszövvő, ravasz modorukban bizonygatták, hogy már régen ismernek bennünket, hiszen mi „Es chab”, azaz legjobb barátaink vagyunk, csak barátságból lovagoltak elénk, hogy meghívjanak egy csésze kávéra. Bármennyire ismertük is az arab rablók gyalázatos politikáját, udvariasságból és tisztesség tudásból mégsem utasíthattuk vissza meghívásukat és leültünk velük kávé inni, közben pedig szép lovakról, leányokról beszélgettünk és a „Charb el Moskow”-ról, a török-orosz háborúról. Egyszerre csak nagy szeretetteljességgel azzal a kéréssel fordulnak hozzánk, nem mutatnánk-e meg nekik egy pillanatra a puskánkat a „Martin-Inglistie”-t, amelyet még soha életükben nem láttak.

Meirkére nézek, akik ilyen percekben soha sem vesztí el lélekjelenlétét és látom, hogy puszkájának, az „Abu Hamsse“-nek a ravaszával játszik s a szemei villognak. Teljes nyugalommal felel a rablóknak: „Ha akarjátok, nektek ajándékozzuk, de csak egy pár „cigarettaival“ együtt!“

Az arabok visszautasították ezt a túlságosan nagy kegyet s a „Wlad el Moskob“-ról kezdtek beszélni, tudniillik mi, akik Oroszországból jöttünk, már nem voltunk „Wlad el Mijte“ (A Haláfi) és mértéktelenül dicsőítettek bennünket. Ujból lóra ültünk és mint igazi barátok „Es chab“ baráti köszöntéssel vettünk tőlük búcsút. Visszatértek a völgybe folytatni rablókalandjaikat, mi pedig folytattuk utunkat a lakodalomba.

Ez éjszaka Meirke hajnalig táncolta az arabs táncokat s az ő vad arab „Detke“-jével, melyet csak ő tudott táncolni, meghódította a lányokat a lakzin, de mind között a legjobban az ifjú Szoninát. Égő fekete szemeit forró szerelemmel függesztette rá s Meirke szerelmes tekintete felelt reá. Ezen az éjszakán megpecsételt a szerelem Meirke és az ifjú Szonina közt, aki már 18 éves korában özvegyé lett és Galilea hegyei között bolyong, mint Sulamit, keresi kedvesét, aki behálózta szívét s aki soha többé nem térhet vissza hozzá.

(Fordította: *Bán Margit.*)

DR. IZSÁK EDE a Keren Kajemeth Le Jiszroel magyarországi megbízottja

A KEREN KAJEMETH LE JISZROEL

I.

A Keren Kajemeth célja és működése.

Palesztina elsősorban agrikultur ország, és jövője, lakosságának boldogulása elsősorban a megművelt föld mennyiségétől függ. Mert bármennyire van Palesztinának szüksége ipari munkásokra, kereskedőkre, gyárosokra és szellemi munkásokra, Palesztina addig nem lesz zsidó föld, míg megfelelő számú zsidó kéz nem fogja megművelni ősi mezőit. Erec Jiszrael elzsidósodása csakis a falusi földet művelő östermelő zsidóság szaporodásával lehet párhuzamos. Sajnos azonban a zsidó nép egy részének közömbössége, a helyzet fel nem ismerése és lelkiismeretlen önző emberek ellenagitációja miatt ez eddig még csak igen kis mértékben sikerült. Pedig az életükben és egzisztenciájukban állandó veszélynek kitett zsidó tömegek lehetetlen állapota miatt ma nincs a zsidó népnek sürgősebb és életbevágóbb feladata, mint a lehető legrövi-

*A Keren Kajemeth nagy aranykönyve a jeruzsálemi zsidó muzeumban.
(Ebben örökítik meg azokat, akiket nevükre szoló nagyobb adományokkal különös megtiszteltetésben akarnak részesíteni.)
Das grosse goldene Buch des Keren Kajemeth Le grand livre d'or du Qeren Qayyemeth*

debb idő alatt mentül több földet összevásárolni Palesztinában, hogy mihamarabb, mentül több szerencsétlenül bolygó testvérünket békés, produktív munkálkodáshoz és állandó otthonhoz lehessen segíteni.

Hogy a zsidók alkalmasak-e a földművelésre, ma már nem szorul elméleti fejtegetésekre, azon eredmények után, amit a zsidó gyarmatosok az utóbbi negyven évben Kanadában, Argentiniában és magában Palesztinában elértek.

A gyarmatosításnál kétféle elem jön számításba:

1. amelynek elegendő saját tőkéje van;
2. amelynek nincs tőkéje s csak erejét, egészségét és nagy akaratát akarja a gyarmatosítás szolgálatába állítani.

Az első kategóriába tartozók saját maguk vásárolhatnak földet, vagy egyedül, vagy a Keren Kajemeth hivatala útján. A második kategóriába tartozóknak a letelepítésére szolgál tehát a Keren Kajemeth Lejiszroel, melynek nemcsak a földet kell megvenni, hanem azt földművelésre alkalmassá kell tenni, házakat építeni, gépeket, tenyészállatokat beszerezni, stb. Ezen gyarmatosok számára a Keren Kajemeth Lejiszroel örök bérletbe adja a földet, de nem adja el, mert így a föld esetleg újra nemzsidó kézbe kerülhet.

Az elmondottakból világosan kitűnik, hogy a K. K. L. célja, hazátlan és exisztencia nélküli, munkára képes és hajlandó zsidó tömegeknek gyarmatosítása. Így míg egyrészt megmenti őket

a legyilkolástól és az éhenhalástól, alkalmat ad nekik tisztességes megélhetésre és nyugodt életre. És ezáltal az európai országokat is tehermentesíti.

A Keren Kajemeth Lejiszroel felvette programjába Palesztina erdősítését is. Palesztina tudvalevőleg erdőkben a legszegényebb országok egyike, mely a lehetetlen török rablógazdálkodásnak és nemtörődömségnek eredménye. A faültetést már a háború előtt megkezdték. Elsősorban gyümölcs-, főleg olajfákat ültettek. Sajnos ezek a fák a háború alatt részben az ápolás hiánya, részben a katonai harcok miatt elpusztultak. 1920-ban kezdték el újra a fák — az ú. n. Herzl-erdő — ültetését. Most azonban kevesebb gyümölcs-, inkább ausztráliai eukaliptusz-fákat ültetnek. Ezek ugyanis messze elágazó földalatti gyökereikkel a legmocsarasabb talajt is rövid idő alatt kiszáritják, nem oly kényesek mint a gyümölcsfák, sokkal hamarabb nőnek és hat év alatt oly nagyságot érnek el, hogy vasuti talpfáknak is használhatók. Minden gyarmat mellé ültetnek egy erdőt. Eddig összesen 1,450.000 fa van elültetve, melyek természetesen csak 3—4 év múlva fognak az utazónak feltűnni. Ez erdők nemcsak esztétikai célt szolgálnak, — ami szintén igen fontos — hanem egészségügyit is, amellott sok iparágynak nyersanyagul szolgálnak. Jövedelmüket kulturális célokra (iskola, kórház) használják föl.

Röviden elmondtam a K. K. L. célját és feladatát. Ebből láthatjuk, hogy ma ez az egyedüli nagyszabású és állandó hatású eszköz, a végtelen zsidó nyomor, tartós és maradandó enyhítésére. Hogy azonban e szent céljának megfelelően, igen nagy összegekkel kell rendelkeznie. Ezt az Alapot eddig jórészt egész kis adományokból teremtették meg és ennek dacára vagyona meghaladja az egy és fél millió egyiptomi fontot s kb. 85 gyarmatot sikerült létesítenie. Jövedelme alapítási évétől, 1901-től kezdve, évről-évre szaporodik, főleg kisemberek kis adományai folytán. Ha tehetősebb testvéreink oly arányban adtak volna, mint azok, akkor a K. K. L. vagyona ma több száz millió fontot tenne ki és több száz gyarmatot lehetett volna létesíteni. Ha minden ország zsidósága oly arányban adományozott volna, mint a Strait Settlement zsidósága, akkor az évi bevétel 40 millió fontot tenne ki. Ha csak oly arányban mint Románia zsidósága, akkor is 7 millió font volna az évi bevétel. Ha minden zsidó minden héten csak egy villamosjegy árát áldozná erre a szent célra, akkor is több millió font volna az évi jövedelem. És ezzel a zsidókérdés egy igen

A Keren Kajemeth kis olajfa diplomája. (Tíz fa után)
Das kleine Ölbaum-Diplom des Keren Kajemeth. Le petit diplôme d'olives

A Keren Kajemeth nagy olajfa-diplomája.

Kapja az, aki legalább 100 fából álló kertet ültet a megtisztelt nevére. (Egy fa 1 shilling.)

Das grosse Ölbaum-Diplom des Keren Kajemeth.

Le grand diplôme de bois d'olives du Qeren Qayyemeth.

nagy része meg volna oldva. A K. K. L. eddigi vagyona faadományok, önmegadóztatás, perselygyűjtés, az ú. n. Aranykönyvbe való bevezetés, templomi adományok, születések, esküvők és más ily alkalmakkor való gyűjtés útján került össze. Az utóbbi időben már szaporodnak a nagyobb adományok, ajándékozások, végrendeletek stb. útján. Folyó évi május hónapban egy indiai zsidó 50.000 fontot hagyományozott végrendeletileg a K. K. L.-nek.

Mindezek dacára, a K. K. L. jövedelme még megközelítően sem arányos azzal a gigászi feladattal, mellyel meg kell birkóznia.

Nem kételkedünk benne, hogy a magyar zsidóság miután megismerte röviden a K. K. L. feladatát, célját, páratlan fontosságát a nyomor-nak kitett zsidóság fölsegítésére és tartós megszűntetésére, nem fogja elzárni minden zsidó és humánus célért melegen dobogó szivét a Keren Kajemeth Lejiszroel hathatós és erőteljes támogatásától sem.

II.

A Keren Kajemeth eddigi tevékenysége.

A K. K. L. célja a zsidó nép számára örök elidegeníthetetlen tulajdonul földet vásárolni Palesztinában. Ezen tevékenységének, mint produktív munkának a háború hosszú időre véget vetett.

A cél a háború alatt így nem lehetett más, mint a meglévő birtokok konzerválása és a gyarmatos, munkások segítése. Ennek a célnak a K. K. L. teljesen meg is felelt. A K. K. L.-nek Palesztinában 5 farmja volt a háború előtt. Ezek kiépítésére és fenntartására 1 millió 650.000 frankot költött, mellyel alkalmat adott a háború alatt sok száz palesztinai zsidónak és családjainak a megélhetésére. Mikor ez befejeződött, különböző szükségmunkákat végeztetett, mocsarakat száritatott, utakat építtetett, Judeában és Galileában.

A K. K. L. igazgatósága mindig szem előtt tartotta, hogy csakis produktív hasznot hajtó munkát végeztessen. De a rendkívüli események és a háborús ország zsidó lakosságának nyomora indokoltá tették ezen munkák elvégzését is, ha nem is tartozott szorosán a programjába. A háború befejezése után fordulópont állott be a K. K. L. munkájában. Míg ugyanis azelőtt befektetett tőkéjének csak kb. 16%-áért vásárolt földet, — a többi farmok és más mezőgazdasági üzemek fenntartására, munkaházak építésére és karbantartására, egészségügyi és szükségmunkák elvégzésére fordította, addig most szilárdan kintart eredeti programja mellett és egész jövedelmét kizárólag földvásárlásra és azok följavítására fordítja.

A K. K. L. Geulat Haarez legfőbb szerve a

két utolsó évben igen nagyot teljesített: Emek Israelt megvette és itt *Jadjur, Nahalal, Djinjar, Merchavjah, Tel-Adas, Rubi-el-Nuris* helyeken 73.000 dunam a birtoka. Ezenkívül vannak területei: *Kfar Malal, Nachlath Jehuda, Kalandieh, Chitin* és egyéb helyeken. Összesen cca 100.000 dunam e birtok, ami a három év előtti birtoknak ötszörösét teszi.

A K. K. L. vásárlásait a Palestine Land Development Company útján eszközölte, amely intézet magánosok és csoportok számára *Tel Ados, Klar Saba, Ain Chai, Jadjur, Nes Zion* és *Djelil* körül 35.000 dunam földbirtokot szerzett meg. Mindama területeken, amelyeket megvett, elkezdték a telepítés munkáját.

Ez a hatalmas feladat is a K. K. L. gyenge vállaira nehezedett. Az Emek talajjavító munkája rendkívül nehéz körülmények között történt: szakemberek és szakmunkások hiányoztak, kevés volt a pénz és az anyagokra hónapokig várni kellett, míg a külföldről megérkeztek. A munka bevégzése után egy kormánytisztviselőkből álló bizottság szállt ki ellenőrzésre Emekre. Ez a bizottság a munka eredményeiről a következőleg számolt be: „A munkák, melyeket Nahalalban és Nurisban teljesítettek, a legfontosabbak, amelyek Palesztinában eddig végrehajtat-

tak. E mocsarak kiszáritásának első eredménye, hogy a helyek klimatikus viszonyai folyton javulnak és gyarmatosításra alkalmassá lettek. Ha a munka teljesen befejeztetik, úgy e hely lesz Palesztina legegészségesebb vidéke.” Egy másik jelentés a következőket mondja: „Nurisban egy 16.000 dunamnyi terület mocsarai csapoltattak le. Ennek következtében e terület most a legkövérebb és legtelevényesebb talaj. A legjobb termés e földekről várható, jobb termés, mint eddig a legjobb, sőt, mint a legjobb palesztinai földekről. Nahalalban ugyanez az eredmény. Ott, ahol ezelőtt mocsarak voltak és alig lehetett át-gázolni a vizen — alig hittünk szemünknek — remek termőföldek terülnek el.”

Más ameliorációs munkák közül említem a következőket: útépitések *Nahalalban, Giwahban, Kfar Jecheskielben, Ain Harodban*, vízellátási munkák tíz nagy kolónián, határjelzési faültetések az új területeken. *Nurisban* cca 75.000 fát ültettek.

A jelenlegi termelési viszonyok alapján Emek Jezreelben egy család alap-földbirtoka 100 dunam.

Az utóbbi két évben alapított munkástelepek a következők: Nahalal, ahol a telepések mind barakokat állíthattak maguknak, közös célokra ideiglenesen barakokat kaptak és 50 istálló vasbetonból épült. Eddig Nahalalban a telepések 3000 dunamot téli és 1000 dunamot nyári veteményre dolgoztak meg. 500 dunam erdőt és 150 dunam szőlőt telepítettek. Minden gyarmatos ezenkívül háza mellett saját kertjét művelheti. Második telep Kfar Jecheskiel. Ez a falu egy bagdadi anonim elhunyt testvérenek nevét viseli, aki a nemzeti alapnak e telep létesítésére 35.000 font sterlinget adományozott. E telepések 1800 dunam szántót és 400 dunam kertet műveltek meg, valamint 200 dunam erdőt ültettek ebben az évben. Kfar Malal a harmadik. Ez a telep ebben az évben 700 dunam szántót és 100 dunam erdőt dolgozott meg.

A kwuzoth „társasgyarmatok” közül megemlítjük *Kiriath Anawimot*, hol 172 dunam szántót, 150 dunam szőlőt és 90 dunam erdőt dolgoztak meg. Szép tehenészetük számára istállókat építettek. *Kiwohban* 1170 dunam szántó és zöldségmű gazdaságot és 450 dunam erdőt létesítettek. E csoport tagjai még sátrak alatt laknak, baraképítményeket csak egy gyermekotthon számára és a tehénistállók számára csináltak. *Djinjar*: feldolgozott 1300 dunam szántót és kertet. *Jadjur*: itt a csoport a Néser-társaság területén telepedett le. Ideiglenesen a tulajdonukba átment arab falu házaiban laknak. Megdolgozott terület 450 dunam. Bár a csoport csak rövid ideje dolgozik, máris szállít tejet Haifába és hamarosan zöldségműt is szállítani fog. Amint az a 3000 dunamnyi terület, amelyet itt a K. K. L. megszerzett, átadatik nekik, ez a

Mocsarak száritása a Szentföldön
Trockenlegung der Sümpfe Exsiccation des marécages

csoport a Keren Kajemeth területére megy, Jadjur másik területén egy németországi telepes csoport fog működni. Németországban erre a célra nagyobb akció indult meg, 1000 dunamról van szó, amelyet a Keren Kajemeth bocsát rendelkezésre, a kolónia neve: *Tschlenow* lesz. *Ain-Charod* és *Tel-Josef* a kwuzothok 3500 dunam területén telepedtek le, de egy sokkal nagyobb területet előkészítettek.

Megemlítendő még: az összes koloniák pozíciójának erősítése, épületekkel, támogatás élő és holt-inventárral, továbbá új kisebb kwuzoth segítése, kivált csehszlovák, németországi és galíciai telepesek birtokain, számszerint kilenc gazdaságban. Támogatást kaptak a Nachlath Jehudai dohányültetvényesek. A jemeniták számára Rison le Cijonban, Chederában és Petah Tikvában házakat építettek.

Városi kolonizációról is van jelenteni való. A PLDC a házhelyek egész sorát készítette elő a *Karmelen*, a Vörös Karmelen, a Kison mellett, Djebeliában Jarkonnál, Jaffa mellett, *Tel-Avivban*, *Jeruzsálemben* és *Haifa* centrumában. A K. K. L. hozzájárult ahhoz, hogy Tel-Avivban az ú. n. Mechusro-dicoth 170 házból álló nagy telep, amely most *Nordau* nevét viseli, alapítsák. További létesítés: egy új városnegyed Haifában, amely *Tschlenow* nevét viseli, továbbá a görög pátriárkátus területeinek megvásárlása Jeruzsálemben, amelyen egynehány nyilvános középület emeltetett, Jaffa közelében egy kertváros alapítása, amely *Borocho* nevét viseli. A K. K. L. a Tel-Aviv-i két új városrész útépítése és vízellátása költségeit is fedezte.

Házépítésre a legnagyobb impulzust az ujonnan alapított Jelzáloghitelbank adta azzal, hogy több mint száz-ezer fontnyi kölcsönt bocsátott rendelkezésre. Ha ez a bank jelzálogleveleit kellően el tudja helyezni, úgy nagy építkezési lehetőségek nyílnak meg az ország minden városában és azok a családok is tudnak építeni, akik most

Hausbau

Házépítés egy új szentföldi kolónián

Construction de maison

kénytelenek az araboknak lakásukért igen magas bért fizetni.

A Jezreel völgyében, a nyáron vásárolt földekkel együtt, a Keren Kajemeth Lejiszroel összes birtoka Palesztinában több mint 100.000 dunam mezőgazdasági és 1 millió négyzetöl városi birtok.

A földek rendbehozatala gyors tempóban folyik, úgyhogy a minden országban számosan érdeklődő zsidó kivándorlókat már a művelésre mindenképen előkészített földek várják.

Az új Herzl-erdő részlete

Teilaufnahme vom Herzl-Wald

Partie du bois Herzl

A Keren Kajemeth egyik új kolóniájának részlete
Eine neue Kolonie des Keren Kajemeth *Une nouvelle colonte du Qeren Qayyemeth*

III.

A Herzl-erdő.

A török rablógazdálkodás következtében Palesztina fában legszegényebb országok egyike. Ez pedig úgy egészségügyi, esztétikai, valamint gazdasági okokból rendkívül káros. Ezért tartja a K. K. L. első kötelességének Palesztina berdősítését, melynek szükségességét a széles zsidó tömegek is felismerték, hiszen alig van a K. K. L.-nek oly népszerű gyűjtési ága, mint az u. n. olajfa-adomány. A háború előtt gyümölcsfákat, főleg olaj- és mandula-fákat ültettek. Ezek a háború alatt elpusztultak. A háború után célszerűnek találták eukaliptusz és ehhez hasonló fákat ültetni és csak kisebb százalékban olaj- és más gyümölcsfákat. A háború végén a Herzl-erdőben kb. 50.000 fát olvastak össze. Ezekből 33.000 gyümölcsfa volt. Ezek a fák Hulda, Ben-Samen, Gan-Smucl, Merchavja, Daganja, Kinereth és Beer-Toviában vannak. Mint említettük, a fák legnagyobb része a háború alatt elpusztult. Minthogy azonban a K. K. L. erkölcsi kötelességei az adományozókkal szemben fennállanak, kiknek a száma eddig körülbelül 1,200.000 tesz ki, az igazgatóság elhatározta, hogy azonnal hozzáfog az elpusztult fák pótlásához, úgyhogy a háború befejezése óta fentnevezett gyarmatokon összesen 1206 dunam területen 8600 font költséggel 1,600.000 fát ültettek el, melyekből 1920-ig mintegy 1,200.00 ki is kelt. A friss ültetvények ápolására 15.333 fontot költöttek. Ugyanakkor 809 dunamon új erdőket ültettek.

Az erdei munkákat az ú. n. kwuzothoknak, azaz munkáscsoportoknak adják ki akkord mun-

kába, melyek bizonyos bérért garanciát vállalnak a munka tisztességes és lelkiismeretes elvégzéséért. A Herzl-erdő mint fentiekből kitűnik, nem egy nagy erdő, hanem az egész országban szétszórt kisebb erdők, ligetek összességét jelenti. Az eddigi több százezer fa egyes faadományokból keletkezett, amely fákat jóbarátok, rokonok, tisztelők ültették megfelelő alkalmakkor a megtiszteltettek nevére. Természetesen egy névre lehet több fát ültetni. Így lehet 10 fát vagy 100 fát, mely kertet, 1000 fát, mely ligetet és 10.000 fát, mely erdőt képez és örök időre a megtisztelt nevet viseli Szentföldön. Már nagyon sok ily erdő-, liget- és kert-alapítvány van Palesztinában.

Neményi Endre:

Csillagfényes éjszakákon

... Csillagfényes keleti éjszakákon —
*Régi legendák regélik nekem, —
 Hogy Rachel anyánk sirjából felkelve
 Sirva-sir, gyászol csöndes éjeken.*

... Hogy Béth-Lechem csöndes utján az éjben
*Rachel anyánk fehér szelleme jár,
 S ha valahol a földön hull a könnyünk,
 Mind oda, az ő szent sirjára száll.*

*Ha valahol a vérünk hull s hátunkon
 A gyűlöletnek tüzekéje szánt,
 Csillagfényes éjeken, imádkozva
 Sir, zokog értünk Rachel ösanyánk.*

*Rachel anyánk szent könnye egyre hull még
 Sok néma éjben a szent sir fölött!
 Megöntözi, szent könnyek harmatával
 Borítja el az ősi szent rögöt.*

*Jordán felől álmodva száll a szellő
 S ha messze, messze a világba száll,
 Elbeszéli, hogy Rachel anyánk szive
 Nem nyugszik: a gyermekeire vár. —*

*Rachel anyánk! ha uttalan utaknak
 Utvesztőjén bolygó sok gyermeked
 Visszatér hozzád, te is megpihensz majd,
 Te is letörlöd hulló könnyedet!*

*Csillaggal átszótt csöndes éjszakákon
 Szárnyat kibontva száll a képzelet.
 Csillaggal átszótt csöndes éjszakákon,
 Ha a szememről messze száll az álom.
 Rachel anyánk együtt sirok veled!*

Nyárias, csillagfényes volt az éjszaka. Fent a magasban a telihold világított és fényével besugározta Merchavja tágas mezőségeit. Enyhe szellő támadt és himbálta a telt kalászokat. A levegőben az érett kalászok kellemes illata érzett, melyek már magasan a föld fölé emelkedtek, de fejüket ismét feléje hajtották.

Néhány nap hiányzott még csak aratásig.

Egy kis ösvény vezetett el egyik merchaviai munkásház mellett, azon sétáltunk Jichakkal, beszélgettünk s a mult időkbe emlékeztünk vissza.

Már elég késő éjszaka volt és Merchavja kis munkáscsapata már régóta nyugodott nehéz munkája után.

— No, Jichak, hogy érzed magad Merchavjában?

Jichak nem felelt, de megelégedetten mosolygott. Tovább mentünk, a beszélgetés messze vezetett bennünket.

Még ma is látom Jichakot, amint szomorúan kóborol Jeruzsálem piszkos, szűk utcáin, búsan, gondtellen járja az ősi várost, munkát keres és ezt nehéz találni Jeruzsálemben. Végül mégis csak talált egy piszkos, sötét nyomdában. A fullasztó levegő szinte megmérgezi ifjú testét és mélységes bánat lesz úrrá felette. S íme egyszerre — új pajtások, új dalok, a honi föld szép, szabad életének hívó szava csendül a fülébe. És Jichak nem sokáig gondolkodik. Valami vonja őt — ez ősi város ifjú gyermekét ki a szűk utcákból, ki a szabad természetbe. Hiszen ifjú és vidám még. Nem ott van-e a helye a mezőn?

Lezárom szememet: Jichakot látom Merchavjában, kalászok között...

A hold már mélyen a horizont felé hajolt. Mint a szépséges kinerethető, úgy terült el Jeszreel síksága s telt kalásza susog-

tak a csendben. Jichak fellelkesült — rég nem volt már ugyanaz, mint a jeruzsálemi Jichak.

— Látod, barátom, nehezen ment, míg beleszoktam. A munka nehéz és egy lelket sem ismertem. Nagy volt a hőség is, és én a városból jöttem, minden idegen volt nekem. Mikor láttam én a jeruzsálemi nyomda fullasztó mélyén a napot? De végül mégis beleszoktam. A földdel szövetkeztem és akkor már könnyen ment a munka. Éreztem a napot és megszerettem a melegét. Már otthon vagyok, bennszülöttnek érzem magam Jeszreel síkságán. S ha nehézségek támadnak, egy nagy és szent vigasztalásom van: *Mindez a miénk!*

Jichak széles ívet rajzolva kezével mutatta az egész belátható vidéket. Fekete szemének lángja fellobogott.

— És jól éreztem magam, mint soha ezelőtt. Éreztem, hogy tudom azt, ami után mindig vágyódtam. De egyszerre ez is megváltozott. Egy téli estén történt. Kint esett az eső és mi, — néhány fiatal munkás — kis szobánkban a tűzhelynél ültünk. A munkáról beszéltünk, az életről s ekkor Dávid, a galíciai egyszerre tűzbe jött. „Mit tudtok ti a munkáról? Ismeritek talán? Várjatok csak, míg elérkezik az aratás ideje és a csűr megtelik a mi gabonánkkal, csak akkor fogjátok igazán átérezni, hogy mit jelent a mi munkánk.”

Jemeni zsidó munkások kikötése Palesztinában.

Landung yemenitischer Juden in Palästina

Débarquement des ouvriers juifs du Yemen en Paléatine

Dávid, a galíciai, még sokáig beszélt az aratásról. Társai mind figyelmesen hallgattak és ezóta nincs nyugtom, barátom . . . Bárcsak már elérkezne az aratás ideje, bárcsak már itt volna! Még pár nap és itt lesz!

Jichak felemelte szemét a kalászkokról és átható, fiatalos tekintetével rám nézett.

— Maradj, maradj itt nálunk aratásig. Várd be nálunk az első zsidó aratást Jeszreel síkságán, a mi Merchavjánkban. Reggel a hajnalcsillaggal fogok kelni, munkába menni s együttesen fogjuk az első nagy szekeret megrakni gabonával — a tetejében én fogok ülni, az istrángot kezemben tartva fogom bevinni a csürbe az első gabonával megrakott szekerünket.

Még sokáig sétáltunk a munkásház mögötti ösvényen. Nehányszor találkoztunk Meirkével is, a merev örrel, aki lassan léptetett hatalmas telivér lován.

Jichak elhallgatott. Késő éjszaka volt, már a hold is lehanyatlott. Sötétségbe borult a síkság. Mindketten a tetőre feküdtünk le. Én még sokáig nem tudtam elaludni. Képzeletemben különböző képek merültek fel. Jichak gyorsan elaludt. A kalászok susogása álomba ringatta . . .

A galileai munkások ideje gyorsan tovatűnik, mint a Jordán folyása a hegyek között. Ekével, boronával mulatják ott. Hamar elmúlt az a pár nap is az aratásig.

Jichak keresztülvitte a tervét. Korán reggel munkához látott s mikor az első szekér meg volt rakva, felmászott a gabonahegy tetejébe, kezébe vette a gyeplőt s az első zsidó gabonaszekeret ő vezette Jeszreel síkságán.

De a szekér összeroskadt s a nagy halom gabona őt is maga alá temette, ő pedig itt vett örök búcsút álmaitól.

(Fordította: Bán Margit.)

Kert Petach-Tikvah-ban
Garten in Petach-Tikva
Jardin à Petach-Tiqua

Romok a keleti Jordán mellett
Ruinen im Ostjordanland

Datai József: Kegyetlen álmok hajnalán

*És sokszor fölriasztanak,
Tüzes ostorral meggyötörnek
Kegyetlen álmú hajnalok:
Hogy meghalok
És nem látom az áldott Földet.*

*Nem látom Libánon havát,
Az Olajhegyet, cédrusfákat,
Hol most is szállnak angyalok,
S én meghalok
És szemem fénye holtra sápad.*

*Nem hallom Jordán habjait,
S visszhangját kaszák pengésének,
Judában zengnek új dalok,
S én meghalok
S fülemben nem cseng többé ének.*

*Prófétaléptek nyomdokát
Nem tapodhatja soha lábam,
Szent rögöt sohse csókolok
És meghalok
A szentségtelen éjszakában.*

*Nem hágom Béth-Él dombjait,
Hol Illés fölszállt lángszekéren, —
Itt járok didergőn, gyalog,
És meghalok
És fekszem fagyos városszélen . . .*

A SZENTFÖLD SZENTSÉGE

Irta: FELDMANN MÓZES,
a Pesti Izr. Hitközség rabbisági elnöke.

z egész zsidó irodalmat, az imarendet és a liturgiai költészetet betölti a Palesztina iránti szeretetből merítő szentséges érzés.

A halachának, a vallástörvénynek szempontjából két kérdés adja meg a vallásos zsidó előtt Erecz Izrael fontosságát mai napjainkban is. E két kérdés: 1. A *jisuv*, azaz Palesztina kultiválása és lakhatása. 2. A „*kedusat haarecz*” azaz: Erecz Izrael rituális szentsége.

I. A *jisuv* kérdésére nézve a legfontosabb az, amit a Rambam (Maimuni Móse) a 613 parancsról szóló könyvével kapcsolatban mondanak Nachmani s Rabbi Simon b. Czemach (Rasbacz): „A tórában gyökeredző vallási parancs az Erecz Izraelben való lakás, mert ez az értelme a Tóra ama versének (V. 26, 1): hódítsd meg az országot és lakjál benne. A hagyomány bölcsei szerint ez a parancs egyenértékű a tóra összes parancsaival. Ugyancsak ők mondják: aki Erecz Izraelből elköltözködik idegen országba, olyan mintha a bálványokhoz szegődne, mert Dávid király is úgy fogta fel a hazai földről való számkivetését, mintha azt mondták volna neki, hogy bálványokat menjen szolgálni. (I. Sámuel 26/19). A talmud kijelentése szerint (Baba Bathra 91. a.) a Rut könyvében megnevezett Machlan és Kiljan azért pusztultak el Moab földjén, mert előkelő zsidók létére ott hagyták Erecz Izraelt.”

A talmud több ízben beszél arról, hogyha babiloniai tudósok feljöttek az őshazába, akkor csókolták a köveket és lefeküdtek a porba, hogy így válósítsák meg szóról-szóra a Zsoltárok (102/15) igéjét: „köveit kedvelik szolgálid és rögeit szeretettel veszik körül”. Igen poétikus az, ami a Szentföldről olvasható a talmud több helyén, jelesül Keszubot 111. lapján: „aki Erecz Izraelben lakik, bűnbocsánatot nyer”, vagy: „aki csak négy rőfnyit járt be Palesztinában, része van a túlvilági üdvösségben”, Erecz Izrael földje olyan, mint az oltár s azért, aki el van temetve benne, rá alkalmazható Mózes V. 32/43. ígérete: „a föld bűnbocsánatot szerez neki”.

E kijelentések alapján Maimuni nagy kodexében (Melachim V. 9.) törvényként kimondja: *a jisuv ma is, a*

Szentély fennállása nélkül, kötelező hatályú vallási parancs.

Az újhold kezdetének és ezzel összefüggésben az ünnepek és a szökőévek megállapítása talmudi jog (Berachot 63. a) szerint Palesztina előjoga és így összefügg Palesztina lakosságával. Ezért jelenti ki Maimuni (Hilch. Kiddus Hachodes V. és Szefer Hamiczvot 153. §.): „Erecz Izrael *jisuvjának* támogatása hitünk egyik alappillérje és ha nincs Palesztinának zsidó lakossága, akkor nincs meg a lehetőségünk az ünnepek idejének megállapítására.” Ezt aláhuzottan hangsúlyozza hatszáz évvel később a Chaszam Szofer (Orach chajin 203), amikor lándzsát tör amellett, hogy teljes erőnkkel gondoskodjunk a *jisuv* megélhetéséről.

Elszigetelten maradt egyéni vélemény jellegével bir az egyik XIII. századbéli toszafista: Rabbi Chajim kijelentése. A talmudi előírás szerint a férjnek joga van követelni a feleségtől, hogy Palesztinába kövesse őt és amennyiben ezt nem teszi, jogában van férjének elválni tőle a kikötött möring kifizetése nélkül. Ehhez fennírt Rabbi Chajim azt jegyzi meg, hogy manapság nem érdem Palesztinában lakni, mert a palesztinai röghöz fűzött törvényeket ugysem lehet megtartani. Rabbi Chajim véleményét senki a törvénytudósok közül el nem fogadja. Ellenben a zsidó közfelfogást fejezi ki R. Móse *Chagiz* a Szefer Emesz munkájában: „Vannak még most is olyanok, akik azt mondják: mi értéke van, ha támogatjuk Erecz Izrael lakhatóságát, hisz ha Isten akarja, ugyis letelepíthet bennünket országában. Akik ilyet felületesen állítanak, azok vagy nem igaz hitű zsidók, vagy tudatlanok, mert hibát ejtenek a szentségen. Isten nem

Koloniegründung

Gyarmatalapítás a Szentföldön

Fondation de colonie

akarja, hogy a Szentföld puszta és kietlen legyen. Erecz Izrael még a keserű góluszban is életünk háza, mert az isteni dicsőség nem távozott tőle (Királyok I. 9/3.), szentsége még ma is érvényben maradt, amint bölcseink mondják, (Mózes III. 26/31-el kapcsolatban), hogy még romjaiban is szent. És hogy a jisuv parancsa milyen fontos, látszik, hogy a talmudi előírás szerint meg van engedve iratni szombatot szerződést, ha ezzel zsidó kézbe jut egy telek (Gitin 8. b). A talmud több mondásából („Erecz Izrael levegője bölccsé tesz,” „egy palesztinai tudós többet ér két babiloniainál”) kiderül a hagyomány bölcseinek rajongó szeretete Palesztina kultiválása iránt.

II. A *keduset haarecz*, Palesztina rituális szentségének kérdéséről Rabbi Jochanan és R. Simon b. Lakis nézeteltérésben vannak (Zebachim 107. b). Maimuni Rabbi Jochanan nézetét fogadja el, amelynek értelmében a szentélynek szentsége még érvényben van és így tehát, ha oltárt építenének a régi helyen, áldozatot is lehetne bemutatni rajta és a régi mezőgazdasági törvények (teruma, maaszér, orlo, semita) most is megtartandók, amint ezt R. Eliezer Aszkari fejtegeti részletesen „Szefer Charedim” című művében.

Az áldozatok bemutatásának kérdését taglalja Iczhak Haparchi „Kaftor vo-ferach” című munkájában. Haparchi elmondja, hogy a XIII. században Párisból Erecz Izraelbe költözködött R. Chajim és ott áldozni akart. Ennek többféle halachikus akadályai vannak. Mégis szükségesnek tartotta a híres poseni rabbi, R. Akiva Eger, hogy ez ügyben a pozsonyi rabbihoz, R. Móse Szoferhez forduljon s kérje, hogy befolyásával

szerezzen engedélyt egy áldozati oltár felállításához. Alaposan tárgyalja a kérdést a mostani bécsi főrabbi nagyapja, R. Hirsch Chajesz, aki bebizonyítja, hogy még a templom elpusztulása után is sok kiváló tannaita peszach-áldozatot mutatott be.

Összegezve a halachának Palesztinára vonatkozó tételeit, eredményképpen kimondhatjuk: nagy és fontos vallási parancs elősegíteni Erecz Izrael jisuvját és aki ott lakik már, erre nézve kötelezők az összes, a röggel összefüggő törvények ép úgy, mint a jeruzsálemi szentély fennállása idejében.

Morris Rosenfeld hátrahagyott verseiből:

Jeruzsálem

*Nem tudok én már idegenben
Koldulni pirulva láncokon,
Hisz régi kötelék fűz engem
Tehozzád drága városom.*

*Könnybe lábbad száradt szemem
Ha emlékezem mult időkre,
Béke, nyugalom volt velem,
Homlokom bú-gond nem redőzte.*

*Gyűlölőimet nem ismertem,
Nyomorról mitsem tudtam én,
Jordán vizénél énekeltem,
Játszadoztam a part fűvén.*

*Míg nyájam legelt szerteszéjjel,
Én mellettem ott reszkettek
Legforróbb édes szenvedéllyel
Szép rózsái a Napkeletnek.*

Kunstgewerbeschule Bezael

A Keren Kajemeth telkén épült Becael iparművészeti iskola

École des arts décoratifs Bezael

Oh, multamra ha gondolok,
Lelkemet öröm járja át;
Távolból hangot hallgatok,
Hallom a nagy holtak szavát:

„Gyere haza szép otthonodba!”
Szól hozzám lágy, fényittas hang,
Szivem mintha jobban dobogna,
És bensőmben reménység lappang.

A Karmelt mintha látnám ismét
S látszik Sáron zöld myrtusa,
Büvös a dal, üde a lég,
Szólít új tavasz májusa.

Rémlik . . . és mig rémleni fog,
Nem kérek én sehol hazát,
Részemre nincs seholse jog,
Mind ellenség, egy sem barát.

Nem tudok én már idegenben
Otthont találni igazán,
Hisz régi kötelék fűz engem
Hozzád szeretett hazám.

Kiss Sámuel fordítása.

PROF. SCHAPIRA

Matematikus volt és rajongó. Sokan összeférhetetlennek találták ezt a két attributumot és csodálatos jelenségnek vélték ezt a különös párosulást Schapira egyéniségében. A heidelbergi egyetem katedráján tanította a magasabb

matematika tudományát, amelyben világhírré tett szert. Közelről és távolról, hazulról és idegen országokból jöttek, hogy a tudós professzor előadásait hallgassák. Külseje a tipikus német professzoré és ő sem érdeklődött hallgatóinak vallási vagy faji hovátartozása iránt. Mégis beszéltek róla, hogy a nagy matematikus csendes, nyugalmas otthonának falai között héberül beszél a feleségével és különösen szeretettel becézi az új zsidó irodalmat, amely éppen az ő napjaiban ünnepelte világszerte feltámadását.

De talán éppen a matematikával való foglalkozás inspirálta azt a gondolatát, hogy a zsidóságnak Örök Alapot (Keren Kajemeth) kell teremtenie a Szentföldön való telepvasárlásokra. Newtont állítólag a fáról a fejére potyogó alma vezette reá a gravitációs elméletre. Talán Schapira abból a matematikai ötletből indult ki, hogy egy befektetett fillér egy-két ezer év alatt kamatoskamataival hány millióra szaporodik. Le is írta ezt a gondolatát ezekkel a szavakkal:

„Ha őseink, mikor száműzetésbe indultak, gondoltak volna a jövőre és csak fillérekre tettek volna félre a távoli időkre, meg lehetne ma szerezni vele a föld óriási területeit. Őseink nem tették ezt, nem teheték, vagy elmulasztották és most a mi kötelessé-

Prof. Schapira,
a heidelbergi egyetem volt matematikai tanára,
a Keren Kajemeth alapítója

günk, hogy megtegyük, amig lehet, magunkért és gyermekeinkért.”

És azóta a „Keren Kajemeth” lett Schapira professzor legdrágább és legféltettebb gondolata, öreg napjainak vigasza és megújódása. Egy gyűlésen, amikor a Keren Kajemethről és másik kedvenc eszméjéről, a jeruzsálemi egyetemről beszélt, nagy álmodó szemei különös lángban lobogtak, ezüst szakálla remegni kezdett, hirtelen sírva fakadt és hangos zokogással folytatta. „Beteljesedett a profécia: „Még szólnak füledbe árvaságod gyermekei: szűk itt a hely, menj odébb, hogy leülhessek”. Gyermektelen ember vagyok és most Jesájással kérdem: ki szülte nekem ezeket? Meddőnek és elhagyatottnak gondoltam magam és mindezeket ki nevelte fel? Ugy érzem meg kell hálnom a boldogságtól!”

És hallgatói mind együtt zokogtak a megindultságtól égő agg professzorral.

Schapira professzor tekintélyes vagyonát a Keren Kajemethre hagyta, példát adva arra, hogy a szép beszéd szép cselekedetben csucsosodik ki a legszebben. És megadatott neki, hogy boldogan lássa az ő tettének érő gyümölcsseit. Saját szemeivel láthatta a kolonisták gyöngyű munkáját, saját füleivel hallhatta a zsidó gyarmatosok aratóénekeit az ősi földön, azokon a területeken, melyeket a „Keren Kajemeth” adott át a dolgozó kezeknek.

PALESZTINA FELÉPÍTÉSE ÉS — AZ ANTISZEMITIZMUS*)

Írta: LLOYD GEORGE, *The Right Hon. O. M., M. P. Nagy-Britannia volt miniszterelnöke.*

indazok között a bigott vadságok között, melyek az ember lelkében dülnek, a legostobább az antiszemitizmus. Nem az ész az alapja, nem gyökerezik a hitben, — azzal hivalkodik, hogy eszme, — holott csak egyike a vizenyős és egészségtelen gázoknak, melyek a fajgyűlölet mocsarából felburjánzanak.

Hogy milyen messze van a józan értelem-től, az megállapítható abból a tényből, hogy a nemzetek, melyeknél leginkább előfordul, a zsidó prófétákat és apostolokat nagyra becsülik, a héberek nemzeti irodalmát mint Istennek az emberiséghez szóló, egyedüli, inspirált üzenetét tisztelik és az üdvözülésbe vetett reményüket kizárólag Juda nagy tanítóinak parancsaira és igéreteire alapítják. Még e fanatikusoknak sem tehet a mai zsidó soha semmi jót: Ha gazdag — ragadozó vadállat. Ha szegény — emberféreg. Ha résztvesz a háborúban — ezt csak azért teszi, mivel a nemes felek véres viszálykodását a maga hasznára ki akarja zsákmányolni. Ha a békéért aggódik — akkor vagy ösztönösen gyáva, vagy áruló. Ha nemeslelkűen adományoz, — és nin-

*) A nagy angol államférfiúnak ez a cikke f. évi július 15.-én jelent meg a londoni Daily Chronicle-ban és egyidejűleg Az Ujságban. A rendkívül érdekes fejtegetést, amely az egész világsajtót végigjárta, mint ilyen elfogulatlan magas helyről eredőt a Keren Kajemethnek szentelt számunk kapcsán hozzáférhetővé akarjuk tenni a zsidó közvéleménynek is.

Lord Rothschild és az angol kormány küldöttsége a palesztinai telepeken

Rothschild in Palastina

Rothschild en Palästine

csen bőkezűbb adományozó, mint a zsidó — akkor ezt csak övének valamilyen önző céljára teszi. Ha nem adományoz — hát lehet valamit várni egy zsidótól? *Ha a nagytőke elnyomja a munkát, a zsidók kapzsisága felelős érte. Ha a munka fellázad a tőke ellen, — ahogy Oroszországban történt — a zsidót vonják felelősségre ezért is.* Ha idegen országban él, ki kell üldözni és ki kell pogromozni onnan. Ha vissza akar menni a sajátjába, abban meg kell akadályozni. Évszázadokon át minden országban üldözték, annak a durva ordításnak visszhangja mellett, melyet Jeruzsálem csöcseléke ordított minden zsidók legnagyobbja ellen: *Feszítsd meg Őt!* Soha semmiféle jó nem fakadt azokból a nemzetekből, amelyek megfeszítették a zsidókat. Silány, kislelkű sport ez, minden becsületes férfiaság nélkül és azok, akik benne tobzódnak, legelőször futnának el, hacsak egy kis veszéllyel is volna egybekötve. A zsidóheccek szitói rendszerint abból a típusból kerülnek ki, amely mindig jó kifogást talál a katonai szolgálat alól való kibuvásra, amikor a saját hazája van veszélyben.

Ennek az alávaló kilengésnek legutóbbi megnyilvánulása az az agitáció, mely szegény zsidóknak az őseik által hiressé tett országba való letelepítése ellen folyik. Palesztinának zsidó uralom alatt valamikor ötmillió lakosa volt. A törökök pusztító kormányzása alatt a népesség alig 700.000 főből áll. *A tejjel-mézzel folyó ország ma széltében-hosszában köves, kopár sivatag.* Hogy korunk egyik legtehetségesebb és legszélesebb látókörű üzleti férfiának szavait idézzem: „Palesztina a mérhetetlen lehetőségek országa, dacára természeti erői rettenetes elhanyagolásának, ami a törökök rabló gazdálkodásának eredménye. Viruló ország pusztult el évszázados elhanyagolás folytán. A törökök kivágták az erdőket és sohase törődtek azzal, hogy mást ültessenek a helyükbe. Levágták a nyájakat és sohase törődtek azzal, hogy ujakkal helyettesítsék.” A zsidóüldözők egyik jellemvonása, hogy imádják a törököket.

Ha Palesztinát legalább megközelítően olyan helyzetbe akarjuk hozni, amilyen hajdani virulása volt, — az csak új zsidótelepítéssel történhe-

tik. Ez az ország évszázadok folyamán a világ legrombolóbb elnyomatása alatt olyan állapotba süllyedt le, hogy helyreállítását csak olyan faj véggezheti, amely érzelmi okokból kész áldozatokat hozni és elviselni. Mi is a palesztinai zsidótelepítés története? Nem Balfour nyilatkozatával kezdődött. Száz évvel ezelőtt egész Palesztinában mindössze tízezer zsidó volt. A háború előtt ez a szám százezerre emelkedett. A háború jelentékenyen csökkentette e számot s a bevándorlás 1918 óta alig töltötte be a hiányokat. A mai félénk menetű haladás mellett néhány év eltelik még, míg a fentebbi szám eléri a kétszázezret. Az első zsidó telepések hetven évvel ezelőtt indultak útnak Palesztinába. Ez az első lépés *Sir Moses Montefiore* kísérlete volt 1854-ben, tehát egy másik háborús évben. A szultánnak megvolt a maga oka, hogy magához békítse a zsidókat — éppúgy, mint a szövetségeseinek 1917-ben. Így kezdődött meg Palesztina helyreállítása a zsidók által.

Ettől kezdve lassan, de biztosan haladt a mű. A használható talaj nem volt a legjobb. Számolni kellett sok előítélettel, félni kellett sok mindentől. Gondosan el kellett kerülni minden kisajátítást, — még pénzért sem volt szabad az arab földművesektől megvásárolni a földet. *A zsidók gyakran kénytelenek voltak terméketlen homoknyelveken és maláriás mocsarakon letelepedni.* Hogy milyen eredményt értek el, azt legjobban *Mrs. Fawcett* — a híres növezer — cikkéből láthatjuk. *Mrs. Fawcett* 1921-ben és 1922-ben meglátogatta Palesztinát és így számol be a zsidó telepítvényekről:

„Oly messze lévén a jó gyarmatoknak s azoknak a gyarmatosoknak helyzetétől, akik a természeti erőkből állítják talpra új hazájukat — *a zsidók azelőtt nem létező természeti erőket teremtettek: beültették és ügyesen megművelték a homokpusztákat és gyümölcsös megáldott szőlőkké, narancs- és citromligetekké változtatták őket; más helyeken értékes, agrikulturnális talajt teremtettek az azelőtt fertőzött levegőjü mocsarokból, melyek addig nem produkáltak egyebet, mint maláriát és más járványokat. A gyarmatosok nem riadtak vissza a félelemgerjesztő munkától és az általa megkívánt súlyos önfeláldozástól. —*

A korábban érkezettek közül sokan *életüket adták oda munkájukért; a túlélők bátran folytatták a művet, lecsapolva és eukaliptusfák százezreivel ültetve tele a mocsarakat, melyek végül is dús gyümölcskertekké váltak s az egykori sivatag újra kivirágzott rózsza gyanánt.*”

A zsidó földműves mindenütt súlyosabb és bővebb termést arat, mint arab szomszédja. *A zsidók a földművelés több tudományos módszerét honosították meg Palesztinában* és példájuk jótékony hatást gyakorol az arab paraszt tanulatlan szántási módjára is. Sokáig fog tartani, míg Kanaán megint a tejjel-mézzel folyó ország lesz. Az évszázados elhanyagolást és rablógazdálkodást nem semmisítheti meg egyszerre egy nyilatkozat. Az erdők kiirtása a talajt védtelenül kitette a sűrű záporoknak és a szél meg az eső az egykor szőlőültetvényekkel zöldelő szikladombokat kopárra söpörte. A terraszokat, melyeket hosszú nemzedékek türelmes szorgalma épített fel, néhány török nemzedék ostobasága lerombolta. Egy emberöltő alatt nem lehet helyreállítani őket. Nagy öntözőműveket kell létesíteni, ha azt akarjuk, hogy a telepítés kielégítő mértékben haladjon. *Palesztinának azonban a modern gyarmatos szempontjából vannak olyan előnyei is, melyek régi lakosaira hátrányt jelentettek.*

Egyetlen nagy folyója, mellékvizeivel együtt rohanó folyású és egy nagy vízesés van benne. Csodálatos *erőforrás.* Akár öntözőművek, akár új ipari üzemek felállítására fel lehet használni a természet emez adományát, ami a mult század tudományos felfedezései előtt nem volt lehetsé-

Herzl-Waldchen

Háboru előtt ültetett Herzl-liget

Bois de Herzl

ges. Judea fensíkján van egy vízesés, amely, ha megfelelő központok szerint elhelyezett medencékben gyűjtik fel, „Judea sivatagát“ nagy kertté alakíthatja. Ha ez megtörténik, előnyeiket az arabok és a zsidók egyaránt élvezni fogják.

Alig van ország a földön, amely kevésbé használta volna ki lehetőségeit, mint Palesztina. Vegyük csak azt a különleges vonzóerőt, amit a külföldi látogatókra gyakorol. Elcsodálkozva értesültem, hogy Palesztinát évenként alig keresi fel tizenötezer ember. Itt vannak a világ leghíresebb ereklyéi, szent helyei. Történelme lebilincselően érdekli a föld leggazdagabb népeit és jobban tanítják gyermekeiknek, mint akár a saját hazájuk történelmét. *Egyik-másik legkisebb fajúját is jobban ismerik számtalan embermilliók, mint nem egy viruló, modern nagyvárost.*

Százezreknek kellene látogatni e szent földet évenként. Miért nincsen így? A válasz: A török gazdálkodás elriasztotta a zarándokokat, akik mégis eljönnek, kiábrándulva, csalódottan térnek vissza. A modern „kémek“ visszatértükben nem hozzák magukkal *Eskól* völgyének mézédés szőlőfürtjeit, hogy átjárja a tömeget a vágy, követni példájukat. *A piszok, a kényel-*

A Herzl-erdő ápolása Ben-Semen mellett
Baumpflanzung Plantation d'arbres

metlenség és kizsároltatás nyomasztó elbeszéléseit hozták haza, amelyek lelohasztották a lelkesedést és elvették a többiek kedvét a zarándokúttól.

Kormányunk csak 1900 óta támogatja a Szent Földet. De annyi fejletlen ország tart számot a civilizáció figyelmére, hogy Palesztina nem fogja hasznát látni e támogatásnak, amíg nem bízzák valamely befolyásos hatalom különleges gondozására. Egyedül a zsidók emelhetik ki mai elvadultságából s *helyezhetik vissza régi dicsőségébe.*

Ez az igazság nem tartalmaz igazságtalanságot más fajok iránt. Az araboknak nincsen sem eszközük, sem energiájuk, sem ambíciójuk kötelességük teljesítésére. A brit birodalomnak túlsok terhet kell máris viselnie, semhogy sikerrel megvalósíthatná e vállalkozást. Egyedül a zsidó faj oldhatja meg ezt a fontos feladatot a maga géniuszával, bő segélyforrásaival, szivósságával és — nem utolsó sorban — gazdagságával. A Balfour-féle nyilatkozat nem jogfosztó, hanem jogtermelő rendelet. Csupán a zsidók jogegyenlőségének szabályzata. Hangzik pedig ekkép:

„Öfelsége Kormánya jóindulattal (*with favour*) nézi a zsidók számára nemzeti haza (*National Home*) létesítését Palesztinában és minden erejével törekedni fog e cél elérését megkönnyíteni, ami alatt világosan értetődik, hogy semmi sem történik, ami hátránnyal sujthatná (*may prejudice*) a Palesztinában fennálló nemzsidó közösségek polgári és vallási jogait vagy a zsidók által valamely más országban élvezett jogokat és politikai helyzetet.“

A nyilatkozatot átvette és magáévá tette Wilson elnök, majd a francia és az olasz külügyminiszter is.

A cionisták nem kérnek többet. Ellenségeik azt hiesztelik, hogy zsidó oligarchiát akarnak teremteni Palesztinában, amely az arab lakosságot a szolgaság állapotába fogja süllyeszteni a favorizált héber kisebbség javára. A legjobb feleletet e vádra abban a memorandumban lehet találni, melyet a cionista szövetség terjesztett a nemzetek szövetsége elé:

„A zsidók *nem kérnek privilégiumokat*, hacsak nem privilégium az, hogy saját erejükkel és áldozatkészségükkel felépíthessenek egy országot, amely — *egykor viruló és produktív civilizáció színhelye* — a hosszú szenvedés alatt pusztasággá változott. Politikai és vallási jogok terén nem várnak kedvező bánásmódot. Természetes dolog gyanánt tételezik fel, hogy Palesztina összes lakói, akár zsidók, akár nem zsidók, *minden vonatkozásban a teljes egyenlőség alapján fognak állani.* Nem kívánnak részesedést a kormányzásban azon a mértéken túl,

amelyre az alkotmány jogosítja fel őket, mint hazájuk polgárait. Nem igényelnek kedvezéseket. Röviden csak annak a lehetőségnek biztosítását kérik, hogy *békésen felépíthessék nemzeti hazájukat* saját erőfeszítésükkel és saját fáradozásaik eredményével."

Szerény egy kívánság ez, amit Cionnak e száműzöttei terjesztenek a nemzetek elé. És bizonyos, hogy épp ezért meg is kell engedni ezt és ha megengedtük, meg is kell valósítani azon a módon, ahogy becsületes emberek teljesítik kötelezettségeiket. Tizennégymillió zsidó van az egész föld kerekiségén. Ezek olyan fajhoz tartoznak, amelyet legalább ezerkilencszáz éven át száműzetés, kiraboltatás, legyilkoltatás és a véget érni nem akaró kigúnyoltatás gyötrelmei sújtottak, — egy fajhoz, mely olyan üldöztetést állott ki, melynek *a testileg, anyagilag és lelkileg, áldozataira zuhanó kinzás változatosságára nézve, a gonoszságra és rosszindulatra nézve, ahogy üzték, a hosszú időre nézve, ameddig eltartott és még inkább a lelkierőre és türelemre nézve, amivel elszüvedtek, nem találni párját* más népek történelmében.

Nagyon sok-e tehát azt kérni, hogy azok, akik e szenvedők között a legrosszabb helyzetben vannak, menedéket találhassanak azon a földön, melyet őseik szentté avattak, géniuszuk ragyogásával, gondolataik fenségével, életük feláldozásával és az emberiséghez szóló isteni küldetésük inspirációjával?

Abraham Jicchák Hakohen Kuk
jeruzsálemi chief rabbi, Palesztina országos főrabbija:

Testvérek! Segítsetek építeni!

Testvérek, Isten népének szétszórtjai, hozzátok fordulunk a testvéri szeretet hívó szavával: Segítsetek építeni!

Husz esztendő mult el, mióta a „Keren Kajemeth l'Jisrael“ megkezdte az ősi föld megváltásának szent munkáját. Nagy tettek, dicső eredmények szólítanak bennünket, az egész népet, hogy növeljük az Alap erejét, bővítsük területét, szilárdítsuk fundamentumát, hogy Izraelnek minél több szenvedő gyermeke térhessen haza a száműzetésből a szabadságba!

Während der Arbeit

Munkaközben egy új kolónia határában

En travaillant

Tudjátok, drága testvéreink, hogy Izrael megváltójának gondviselése és örök Szentjének csodája kíséri Cion építőinek munkáját, hogy nagyobbat cselekedjenek mint amire emberi erő képes. A világháború szétrombolta sok testvérünk otthonát a szétszórtság országaiban és különösen azokat sújtotta, kiknek lelkében a zsidó eszmevilág a legmélyebben vert gyökeret. Nem Isten csodálatos sugallata-e, hogy ugyanakkor a brit birodalom és a többi nagy nemzetek tanácsában elhatározták, hogy Izrael üldözöttjeinek otthont építenek ősei földjén?!

Most minden mirajtunk mulik. Hogy testvéreink nyugalmat találjanak, fészket rakhassanak, gyermekeket nevelhessenek és utakat törhessenek a jövő idők boldog dolgozóinak.

A „Keren Kajemeth“ célul tűzte ki, hogy földet szerezzen testvéreiteknek. Ki az, kinek zsidó szív dobog a keblében és nem siet minden erejével segítségére?

Drága testvéreink! Emeljétek fel mindnyájan kezeiteket szent áldozatra az Ég felé! Gyarapítsátok a „Keren Kajemeth“ eszközeit, támogassátok a Szentföld határait! Tudja meg és értse meg mindenki, akiben zsidó lélek lobog és Izrael üdve és jövője drága előtte, — hogy a mi cselekedeteinktől, a mi részvételünktől függ, mennyire lengi át a Szentföldet az igaz szentség szelleme Izrael népének és Megváltójának dicsőségére!

Akik előtt a Tóra és parancsolatai szentek, segítsetek felépíteni az otthont, hol igaz és teljes zsidó élet vonul Izrael házába.

Emeljétek fel a zászlót, testvéreink, népünk és szent városaink felépítésére!

És Izrael szirtje, üdve és pajzsa veletek létszen és áldása árad kezetek minden munkájára!

Sárga homokpuszta, jobbról kiugró szikla-fallal, amelynek épülőfélben levő ház támaszkodik egy ráboruló pálma haragoszöld koronája alatt. A távolban magányos pálma körvonalai rajzolódnak ki s mögötte kéklő ködbe nyuló hegyek. Baloldalt sátor, előtte kövekből rakott tűzhely. Az egész vidéken szétszórt téglák és kövek hevernek mészfoltok között. Mélyen a háttérben dárdás arab üget el teveháton és dárdanyele átcsillog a távolságon. — Nyári délután, amely hirtelen alkonyatba hajlik és végül minden átmenet nélkül beáll a csillagos éjszaka

(Aron kőműveskanállal a nedves falat lapítja. Chájja egész halom vályoggal a kezén odamegy. Aron leteszi a kanalat.)

Chájja, mondd csak, nem nehéz a téglá?

(Chájja mosolyogva int: nem.)

Férfinak is sok volna tiz vályog.

(Aron megtörli izzadt homlokát és felnéz az égre.)

Tűzzel tűz le Nap úr a tájékra

(Kezével napernyőt csinál és szeme a messzeségben továbbügető beduinra téved)

*s fejed fölött arab düh kovályog:
dárda nyele naplementét várja.*

(Odamegy az asszonyhoz és nagyon gyöngéden szól hozzá)

Nem félsz tőle? ...

(Kezével végigsimogatja Chájja fejét.)

Simulj hozzám, Chájja.

(A sátorból nyögés, azután erősödő gyereksírás hallik.)

*Chájja, hallod? Felriad a gyermek,
sir, mint akit rossz álmok gyötörnek.*

(Aggodalmas arccal a sátor felé néz)

Hátha beteg? ... Este is didergett.

(Pillanatig maga elé mered borus homlokkal, azután olyan mozdulatot tesz, mint aki elhatározta magát valamire.)

Éjszakára nem megyek el örnek:

(Az asszony csodálkozó tekintetet vet rá s folytatja a vályogok lerakását.)

Helyemet majd öcséd is megállja.

(Láthatóan aggódik a férfi.)

Roszat sejtek.

(Ránéz a dolgozó asszonyra s kissé megkönnyebbül.)

És te nem félsz, Chájja?

(Aron tünődve ül a kőrakásra és elgondolkozik)

Hazulról sem jöttek hírek rég már.

(Felfortyan és düh fojtogatja, a felháborodott tehetetlenség.)

Hallom ismét vért szomjaz a csürhe!

(Keserű szemrehányást tesz az otthonmaradottaknak)

S most is minden gondjuk álomlégvár!

(A keze görcsösen ökölbe szorul és fenyegetőleg nyugat felé rázza.)

S nincsen ököl, mely azt el ne türje!

(Lohadó felháborodással, mely elkeseredett vigasztalansággá torzul)

Az embernek átkos lesz a szája!

(Rezignáltan bólogat komor fejével, egész teste egyetlen kérdőjel.)

Mi lesz velük?

(Dacosan rándít a vállán, mint akibe nem fér már a keserűség és mindent reménytelennek lát.)

Ej hagyd abba, Chájja!

(Az asszony részvétellel néz fel az urára, mint nagybetegre szokás.)

Abbahagyni? ...

(Urrá lesz rajta a csodálkozás, melyben sok a méltatlankodás is.)

Miket beszélsz Aron?

(Jobb kezével az épülő kunyhóra mutat és büszkeség csillog szavában.)

Nézd csak, félig készen már a házunk.

(A távolba vesző arab harcost keresi tekintetével.)

Beduintól miért félnék?

(Dacosan felkapja fekete fejét és dobbant a lábával.)

Várom!

(Azután megszelidül a hangja s öntudatos felsőbbiséggel beszél.)

Nem fegyvert, mi békejobbot rázunk.

(A sátor felé figyel, ahol minden csendes megint)

Elhallgatott — látod? — már a gyermek.

(Szimatolva néz körül és a lebukó napgolyóra.)

És az alkony sem rejt veszedelmet.

(Balkezével szélesen a sátor mögött sejthető mezőre mutat bizakodással.)

Nap tüzetől áldás jön a rétre:

(Ugyanolyan büszke mozdulattal mutat a szikla mögé.)

Nézd a fákat virágos ruhában ...

(Magába szivja az illatot és kéjesen nyujtogatja arcát az elsuhanó szellőnek, amely felborzolja éjfekete haját és a ruhájába kapaszkodik.)

Tengeri szél száll most a vidékre.

(Boldog öntudattal férje vállára teszi a kezét)

Fel a fejjel! Légy erősebb nálam!

(Vidáman felborzolja Aron szakálát, mint gyermek játszik a nagytatával. Boldogan nevet férje komorságán)

Kacagok

(Bübajos héber dalba kezd, trillázik és táncszerűen szök-décsel.)

és számról szól az ének:

(Megint hozzákezd, hogy befejezze a téglarakást.)

jobban megy a munka.

(Incselkedve, de nagy határozottsággal is.)

Én nem félek!

(Látja, hogy férje még mindig komor. Hozzálibben és a szemébe néz.)

Sose csüggedj! ...

(Kezével lepaskolja a port és odamegy a sátor melletti kőrakáshoz.)

Most meg tüzet gyujtok.

(Biztatóan néz az urára, gazdasszonyi fontoskodással.)

friss hús lesz és gyümölcs vacsorára...

(Egy ideig tűzrakással szorgoskodik, azután megint Áront nézi, aki összefont karral mereven mered maga elé. Boszszus, rendreutasító hangon szól neki.)

Nincs halottad! Mért vagy oly lesujtott?

(Anyáskodón vigasztalja, meggyőző hangon.)

Majd jön levél... Fussak a postára?...

(A nap már régebben letűnt az égről és az alkonyati sárga szín egyre sötétebb árnyalatokkal bővül, míg teljesen beáll az este. Az égen éles fényben ragyog a sok csillag és a szikláról zuhatagként esik alá a hold fénye. Chájja boldogan szivja magába a hús esti levegőt és szét-tárt karral néz fel az égre.)

Nézd, az esték mily szépek itt nyáron!

(A férfi lassu léptekkel melléje telepedik, de az arca most is komor. Chájja hízkelkedve vájja bele ujjait ura dús hajába.)

Eltáradtál? ...

(Magához vonja a férjét, a hangja meleg, mint egy asszonyé.)

Simulj hozzám, Aron.

(Azután néma egymáshoztapadással ülnek a tűz lobogó fényénél.)

TOLL- HEGYRŐL

(Olvasóink ismételt sürgető kívánságára felújítjuk ezt a rovatot, amely a Mult és Jövő nagy táborában mindig közkedveltségnek örvendett. A rovatot ezentúl is Patai József írja.)

PALESZTINA-MUNKA ÉS A HEP-HEP-HAZAFISÁG.

„Ujjent morognak salabakterék“, hogy a Palesztina-munka nem fér össze a hazafisággal. Aki jó hazafi, segítheti az ukrainai zsidó üldözötteket, hogy letelepedjenek Argentínában, Ausztráliában, Dél-Afrikában, az Északi és Déli sarkvidéken, de nem segítheti, hogy letelepedjenek őseik földjén Palesztinában. Aki jó hazafi, gyűjthet mauzoleumra, amit Ráchel ósanyánk sírja fölé emelnek Palesztinában, de nem gyűjthet arra, hogy a sír köré gyümölcsös kertet ültessenek Ráchel ósanyánk szorgos kezű ivadécai. Az meg egyenesen hazaárulás, ha még szántóföldet is akarnak melléje szerezni dolgozni akaró zsidó testvéreik számára. Aki jó hazafi, az beszélhet és írhat a chicagói, párisi és brüsszeli zsidók életéről és intézményeiről (elvégre: a zsidó szolidaritás is valami!), de nem írhat a jeruzsálemi vagy jaffai zsidók életéről és intézményeiről, mert ez hazaárulás. Legfőleg annyi engedhető meg, hogy a jeruzsálemi öreg chalukakoldusokról essék szó, de a fiatal munkásokról és határőrökről, sómerekről — Isten ments! A jó hazafi írhat a csamesatikai hitközségi elnökről, ha idegen állampolgár is az illető izraelita, de a palesztinai zsidó kormányzóról és szentföldi munkaprogramjáról legfőleg olyan hazaárulók beszélhetnek, mint Lloyd George, Churchill lord, Robert Cecil lord, Wilson és a többi amerikai elnökök, — lord Rotschildról és a többi palesztinaépítő zsidó hazaárulóról nem is szólva!

ÖTVENÉVES JUBILEUMAT

ünnepli Budapest. Ötven éve, hogy Buda és Pest örök frigyét kötöltek. Az aranylakodalmi vendégek sorából kizárták az izraelitákat, pedig annak idején a kormány legnagyobb részét ők gyűjtötték a hajadonnak, a legszebb nászajándékokkal is ők lepték el a boldog házaspárt. Sőt a mostani aranylakodalomhoz is ők adták a legtöbb aranyat. Szerencsére a hetyke vőfélyek rövidesen és véglegesen eltűnnek a porondról és mire a gyémántlakodalomra kerül a sor, már senkinek sem jut eszébe letagadni, hogy Budapestet nem is olyan régen Judapestnek csúfolták.

MEGKÉRDEZTÉK EGY „HAGYOMÁNYHŰ“ IZRAELITÁT:

— Hogyan van az, hogy ön ellenzi Palesztina telepeseinek segítségét, amikor ön reggel, délben, este, sachrisz, muszaf, mincha és maáriv imában, sőt minden étkezés alkalmával is Cijon és Jeruzsálem felépítéséért imádkozik!?

Mire a „hagyományhű“ izraelita önérzetesen felelt:

— Kikérem magamnak! Én nem imádkozom se reggel, se délben, se este, se sachriszt, se muszafot, se minchát, se maárivot, sem étkezés előtt, sem étkezés után. Én csak egyszer egy esztendőben imádkozom: Nagyünnepkor és akkor sem tudom, mit imádkozom. Mert én héberül, hála Istennek, nem tudok! Én haladó hagyományhű hazafi vagyok.

„AZ ORTHODOXOK KEDVÉÉRT“

Ez lett megint a jelszó. Mintha a régi jó „unifikációs“ idők kísérteneinek megint. Le kell tagadni a haladó zsidóság multját, jelenjét és jövőjét, eltitkolni templomainak orgonáit, papjainak reverendáit, istenliszteleteinek vegyes kórusait. „M megbabonázva, törve gyónva, borulni le egy koporsóra,“ amelynek gyászos felirata: „Itt nyugszik a haladó zsidóság százötven éves munkája“. De mert a neológ papok ezután sem fognak pajeszt növeszteni és az elnökök ezután sem hajlandók a finom sertéskottletekről lemondani, valóságban marad minden a régiben. Az orthodoxok pedig, akiket szeretnének egy kicsit félrevezetni, tisztán és józanul látnak. Látják, hogy ma is, akik a neológok közül orth. rituális húst akarnak, azok orthodox mézárszékbe járának el érte (még a rabbik is). Mire való tehát a páthoszos szónoklás? Az orthodoxok több bizalommal vannak azok iránt, akik tiszta bort öntenek a pohárba és nyíltan és őszintén a haladó zsidóságot képviselik. Sőt az orthodoxok legkevésbé hajlandók együtt működni azokkal a szavaló és változóművészekkel, akik a sonkacsontokkal a fogaik között csámesogják: „Mi szilárdan és rendületlenül a Sulchán Aruch alapján állunk!“

MEGIRTAK AZ UJSAGOK,

hogy Bécsben nagy győzelmet arattak az osztrák tornacsapatok az angol tornacsapatok fölött. Osztrákok és angolok mérkőztek, és kiderült, hogy az osztrák erő szanalva van még a sport terén is. Az „osztrákok“ így, az „osztrákok“ úgy. Csak itt-ott említették, szerényen, hogy a pálmát az osztrák „Hakoah“ vitte el. És ez úgy hangzott, mintha a „Hadrö“, „Nyukosz“, „Move“ és egyéb elegáns rövidítésekről volna szó. És a világért sem árulták volna el a mi izraelita sporttudósítóink, hogy azok az „osztrákok“ tulajdonképpen osztrák izraeliták, sőt zsidók, amit azal is tanusítanak, hogy sportklubjukat nyíltan héber névre „keresztelték“. Mert a „Hakoah“ nem egyéb mint „Hakoach“ אֲחֵי אֵלֹהִים azaz „az erő“, mely héber szót „Kajach“ és „skajach“ népszerűbb változatában mindenki ismer. No de ilyet csak nem árulnak el az előkelő sporttudósítók, különösen zsidó napilapokban.

HA TE ÜTÖD AZ ÉN ZSIDÓMAT,

ÜTÖM A TE ZSIDÓDAT . . .

A lengyelországi kormány erős hangú jegyzékben értesítette a bajor kormányt, hogy ha folytatja a lengyel zsidók kiutasítását Bajorországból, a legszigorúbb repressziákkal fog élni a Lengyelországban lévő német állampolgárokkal szemben. Minthogy pedig Lengyelország nem éppen liberálistusáról és zsidószeretetéről híres, a repressziák előreláthatólag zsidókkal szemben fognak érvényesülni, vagyis a bajorországi lengyel zsidók kiutasításának meglorlásául ki fogják utasítani a lengyelországi német zsidókat és akkor a kiutasított bajor zsidók boldogok lesznek. „Zsidó öröm“, éneklí a héber poéta . . .

LE KELL SZÖGEZNI A TÉNYEKET:

1. Hogy miként az orthodox országos iroda nem dönt rituális kérdésekben, hanem azokat nagy rabbijainak tanácsára bizza, azonképen a neológ országos iroda se tekinti feladatának, hogy haláchikus responzumokat adjon ki, hanem az ilyen vallási kérdésekben átengedi a döntést a Rabbiszemináriumnak, vagy rabbikollégiumának. Mindkét iroda adminisztratív teendőket végez és nem tartozik rájuk a hagyományhűség fogalmának megállapítása. Nincs tehát semmi ok a jajveszékelésre, hogy Mezey Ferencet, aki szintén hagyományhű, nem sikerült kitúrni az állásából. És nincs semmi alapja a vaklármás vészkiáltásnak, hogy az iroda veszélyeztetné a hagyományhűséget, hogy ezért körül kell hordozni a véres Sófárt, mint ahogy álhagyományhűek teszik — persze politikából.

2. Hogy a Duna vize nem választó-víz „lehavdil“ hagyományhű neológok és nemhagyományhű neológok között. A budai hitközség, elnökeivel, rabbijaival stb. van olyan hagyományhű, mint a pesti hitközség, elnökével, rabbijaival stb. Sőt, ha jól tudjuk, a budai zsinagóga még hagyományhűbben van építve és felszerelve, mint a pesti. Nem volt tehát semmi ok arra, hogy harsány zokogással és megható kebelreborulással ünnepeljék a hagyományhűség megmentésének pesti világrekordját — persze szintén politikából!

3. Hogy azon a megbukott listán, amelyet az állítólagos „hagyományhűek“ terjesztettek elő — amint azt dr. Hevesi Simon a VI. községkerületi ülésen nyomban szóvá is tette — egyetlen rabbit sem vettek fel a jelöltek közé. Ellenben azon a másik elfogadott listán, amely állítólag sérti a hagyományt, felvették és meg is választották az összes nevezetesebb rabbikat. Persze meg lehet ezt a tényt is fordítani vagy letagadni — politikából.

4. Hogy azon a nevezetes VI. községkerületi gyűlésen egyetlen szó sem esett a hagyományról, amely nem is szerepelhetett a napirenden. Tudatos ferdtetés tehát, ha úgy akarják feltüntetni a dolgot, mintha azon az ülésen kötelezővé akarták volna tenni, hogy a pesti neológ zsinagógákban minden szombaton és nagy ünnepen Tóraolvasás helyett nyilvános disznótort tartanak rituális vágással és rabbinikus áldással. Mert valahogy így találják fel az ügyet, — persze politikából.

5. Hogy végezetül se Mezey Ferencre, se Baracs Károlyra nem lehet reásütni a „cionista“ bélyeget és így denunciózni, ahogy a sonkacsontos hagyományhű lovagok szokták valahányszor valaki nekik kellemetlenné válik. Annál kevésbé, mert véletlenül éppen Mezey Ferencnek köszönhető, hogy a cionisták alapszabályait máig sem hagyták jóvá, persze — szintén politikából.

„TERRORFIUK ÉS LELKIBETEGEK“

Hallottuk az illetékes kijelentést, a terrorfiukról és lelki betegekről, akik „azt hiszik vagy hirdetik, hogy a kereszténység és a hazafiság az ő monopoliumuk“. Sajnos, hogy nekünk is kell beszélünk terrorfiukról és lelki betegekről, akik azt hiszik vagy hirdetik, hogy a zsidóság és a hazafiság az ő monopoliumuk. Ezek is mint amazok, hatalomra éhesek és hazugságokkal, rágalomokkal és hitvány denunciaciókkal dolgoznak. Sőt a bombavetés is kedvenc foglalkozásuk, csak hogy ezeknek bombái csakugyan szeméttel, babbal és férges kakaóval vannak töltve és amikor nagyot pukkannak, beteges fantáziájukkal azt hiszik, hogy valóban „nagyot lűttek“.

KRÓNKA- KÉP-ÖZEMLE

A BIBLIA KÉPEKBEN

Nagy díszmű, a Mult és Jövő kiadásában.

Hatalmas új művel ajándékozza meg a Mult és Jövő a Biblia és a művészet szépségeért lelkesedő közönséget. A háború óta nem jelenhettek meg díszművek, minthogy a technikai kivitel olyan horribilis költségekkel jár, hogy egyetlen kiadó sem akarta a nagy rizikót magára vállalni. A Mult és Jövő kivételes áldozatkészséggel látott hozzá a nagy mű megvalósításához. Abban a tudatban, hogy a mai zaklatott időkben az agyonhajszolt és enyhülést kereső emberi léleknek sokkal inkább van szüksége a Biblia-művészet örök szépségeiben való elmerülésre, mint valaha. Mint egy üdítő csodás panoráma vonulnak el a küzdelmekben bágyadt szemek előtt a könyvek könyvének gyönyörű képei, kezdve a teremtés napjaitól, Mózes öt könyvétől, a nagy és kis prófétákon és költői műveken keresztül végig a klasszikus kor utolsó fejezetéig, híven tükrözve a bibliai bölcsesség és eszmegazdagság nagyszerű világát. Patai József bevezetései megismertetik az egyes bibliai könyvek lényegét, aztán kevés szövegaldírással, de annál több szemléltető képben elevenednek meg előttünk a bibliai korszakok hősei, élete és küzdelmei. A leghíresebb klasszikus és modern mesterek 500 remekműve, festménye és szobra a reprodukció leglökételesebb kivitelében kerül a közönség kezébe, úgy hogy méltán mondhatjuk, hogy hasonló mű még egyáltalában nem látott napvilágot. A képek alatt magyar, német, francia, angol stb. nyelvű aláírások hozzáférhetővé teszik a művet úgyszólván az egész világ számára. A januárban megjelenő nagy díszmű előfizetési ára, a Mult és Jövő előfizetőinek most 50.000 korona, díszkötésben 80.000 korona. Bolti ára 100.000 korona lesz. Előfizetőink megrendelhetik a mai számunkhoz mellékelt postabefizetési lapon, de kérjük, hogy rendelésüket így megjelölni sziveskedjenek. Külföldön a mű ára 4 dollár.

A JERUZSALEMI EGYETEM KIADVANYAI

A jeruzsálemi egyetem már is kezdi megvalósítani a prófétai jóvendölést, hogy „Cijonból indul ki a tanítás“ és a Walikovsky-alapítvány segítségével egy hatalmas kiadványsorozatot bocsát ki, amely felöleli a tudományok minden ágát. Nem valami speciális jeruzsálemi vagy egyéb zsidó vonatkozású művekről van szó. Ezek csak egyik részét alkotják a sorozatnak, mely az egyetemes emberiség minden kérdésével foglalkozik. Ezekkel a kiadványokkal megindul a csereviszony és kölcsönös hatás a jeruzsálemi tudományos egyetem és a világ összes egyetemei, akadémiái és tudományos intézményei között.

A szerkesztést olyan férfiak látják el, akiket rég szarnyára kapott a világhír. Einstein, a jeruzsálemi egyetem jóvendő rektora, vállalja a főmunkát, a matematikai, fizikai és technikai csoportot. És érdekes, hogy az orientális és judaica tudományok vezetésével Löw Immánuel, a világhírű tudós, szegedi fő-rabbit bizták meg, akinek szerkesztőlársa az ugyan-

csak magyar származású Büchler Adolf dr., a londoni seminárium nagynevű rektora, továbbá Prof. A. Aptowitzer, az ismert hebraista. A biológiai és kémiai csoportot Prof. A. von Wassermann szerkeszti, az esztétikai és szellemi tudományok csoportját A. Kassierer.

A kiadványok elsősorban héberül jelennek meg, de egyszersmind az összes európai nyelveken is, úgy hogy az egész világnak hozzáférhetőkké válnak.

Már eddig számos mű látott napvilágot. A sorozatban helyet foglaló munkák és szerzők közül megemlítendő: Prof. Landau (Göttingen): „A diophantikus approximációról“. Prof. Loria (Genova): „Relatív megfigyelések“. Prof. Hadamard (Paris): „A differenciák fogalma“. Prof. Loevy (Freiburg): „Feloldható algebrai egyenletekről“. Prof. Einstein új műve. Prof. Ornstein (Utrecht): „A spektrum intenzitásának új mérési módszere“. Prof. Levi (Róma): „A mozgás átvitelének gyorsasága“. Prof. Kármán (Aachen), Prof. Brodetzky (Leeds), J. Popper-Linkeus (Wien) új művei. Csupa fémjelzett nevek, melyeknek a tudomány világpiacán régi csengése van.

Bennünket azonban közelebbről érdekelnek az orientális és zsidó szakcsoportban megjelenő munkák. És itt büszkeséggel regisztráljuk, hogy ebben az első helyet dr. Klein Sámuelnek, a tudós érsekujvári főrabbinak, a Mult és Jövő illusztris munkatársának a műve foglalja el. Címe: „Derech chof ha-jom“. Német nyelven is megjelent egyidejűleg „Die Küstenstrasse Palästinas“ címen. Dr. Klein a Palesztina-kutatás terén elismert tekintély, számos cikke és önálló műve foglalkozik a szentföld tudományos kérdéseivel. Új munkájában Palesztina tengerparti útját tárgyalja, melyet a biblia említ. Ezen vonultak volna Izrael fiai Egyiptomból Kánaánba. De már régebben mentek ezen az úton egyiptomi seregek Észak felé. Mindamellett az út vonala és állomásai nagyjából ismeretlenek maradtak. Erre vonatkozó bőséges anyagot tartalmaz a talmudi irodalom, amit eddig

Dr. Klein Sámuel, a „Derech chof hajom“ szerzője

Dr. Löw Immanuel, szegedi főrabbi, a jeruzsálemi egyetem kiadványainak „orientalia-judaica“ szerkesztője

nem vettek figyelembe. Dr. Klein feltárja ezt az igen értékes anyagot és párhuzamba állítja a többi klasszikus forrásokkal, melyekkel egymást kölcsönösen kiegészítik. Egyben történelmi megvilágításba helyezi ennek az Egyiptomból Beirutig terjedő stratégiai és világkereskedelmi útnak múltját és zsidó vonatkozásait. Műve végén teljes regiszterét adja a régi helységneveknek, amelyek az úttal kapcsolatban a héber és görög forrásokban szerepelnek.

Az orientalista és judaica szakcsoport többi műveinek a szerzői: Prof. Täubler (Zürich), Prof. Mahler (Budapest), Prof. Scheftlowitz (Köln), „Az elephanti nei és assuani arameus papyrusok zsidó és irán történelmi vonatkozásai“. Prof. Aptowitzer (Wien): „Zsidó elemek a szíriai jogi könyvekben“. Prof. Horowitz (Frankfurt), Prof. Davidsohn (Newyork): „A Genizah töredékei“. Prof. Margulies (Firenze): „Ezék-kiel karddala“. Prof. Schwartz (Wien), Dr. Klausner (Jeruzsálem): „A misna nyelvének eredetéről“. Prof. Mittwoch (Berlin): „Héber etimológiák“. Löw Immanuel (Szeged): „Muscari és Ornithogalum“. Rubbinowitz (Jeruzsálem): „A héber irodalom növényei“.

Igen értékes művel járult hozzá Krausz Sámuel professzor is, a tőlünk Bécsbe, a Szeminárium élére került nagyírú tudós. „Chakira bidewar ha-Glossae Sacrae“ a címe és a szerző a bevezetésben elmondja, hogy „most amikor a zsidó nép erői feltámadnak, különös figyelmet kell fordítani a héber szókinés gyarapítására és ennek igen értékes forrásai a „Glossae Sacrae“, melyekkel az egyházatyák latin, görög és szír írásaiban előforduló héber kifejezéseket kísérték és magyarázták. Ezer meg ezer héber kifejezést

és nevet találunk ezekben az ókori keresztény és egyéb iratokban, és sokszor csupán csak ezekből ismerjük meg a héber szó igazi értelmét. Az „alef beth“ például eredeti formájában a Septuagintában maradt reánk, egyes helységnevek helyes kiejtését görög írások őrizték meg. Ambrosius egyházatya teljes magyarázatát adja az „alef-beth“ jelentésének, mindenestre akkori rabbinikus forrásokból merítve. Hyronimus egyházatya megfejtli az „Izrael“ szó értelmét: אֱלֹהֵינוּ princeps dei: „Az Ur fejedelme“. A י nem tartozik a szó gyökeréhez. A „Niszan“ hónap helyes magyarázatát Anastasius egyházatya adja, aki szerint a szó eredetileg „nissu“ vagyis נִצְחָה „nicca“, ami bimbót, virágot jelent, lévén a niszan a tavasz hónapja.

Krausz professzor felhívja a tudósokat, hogy aknázzák ki a héber szavaknak eme rejtejt kincs-tárait és a jeruzsálemi egyetem bizonyára eleget is fog tenni ennek a felhívásnak is.

A kiadványok megrendelhetők: Jewish University Library for „Scripta“ Jerusalem címmel.

EGY ELESETT HÉBER IRÓRÓL

D. A. Friedmann könyve J. Ch. Brennerről.

(Jüdischer Verlag, Berlin)

D. A. Friedmann a legfinomabb esztétikusok egyike, aki megérzi a mű mögött rejtőző egyéniség szíve dobogását és amikor egy-egy héber költő poézisét boncolgatja, sohasem az analízis az öncél nála, hanem az a törekvés, hogy a részletekből kibontakoztassa előttünk az alkotó művész lelkének egész fejlődését. D. A. Friedmann minden dolgozatában egy-egy pszichológiai probléma megoldását keresi és különös kedvtelése, hogy a legkeményebb fákba vágja a fejszét. J. Ch. Brenner, a tavaly Palestinában elesett héber író, a legkeményebb és legtörzsökösebb fák egyike. Bizonyára annál inkább izgatta és egy egész könyv erejéig inspíralta. „Egyenes, taposott úton járva — írja bevezetésében — sokszor hirtelen és öntudatlanul egy szűk és homályos ösvényre térsz — és megremegsz. Hajlott derekú, széttört ágú fa áll előtted az ösvényen elhagyatottan.

„Ha tovább folytatod is utadat a széles és egyenes országúton, néhány pillanatig mégis ott maradsz az elhagyatottnál az ösvényen. És talán ott időzöl hosszabb ideig is. Mert sokat tud neked mesélni az elhagyatott. Szegezd oda füledet és figyelj.

„De mielőtt meghallgatnád vallomásait, tekints oda és nézd.

„Növése vad, zilált koronája lehull a földre a gondolatok súlya alatt, törzse görbült, mintha görcsben görnyedne, villámsújtott diszefosztott ágai kinyulnak a csendes távolba mint néma tiltakozás. Kérgének ráncai és gyökerének kígyói tanuságok, hogy sok harcot vívott léteért és növéséért. Fialat még, de se szépsége, se bája. Isten áldása nem nyugszik rajta. Ha átvonul a könnyű szellő a mezőn, megremegnek az ágai egyenként és hozzásimulnak a testéhez. Egy dala van csupán — a veszendő éneke — és ez lebeg félelmes álmai fölött, akár magáról álmodik, akár másokról . . .“

Az ifjúság szereti az erőset, a büszkét, a virulót. Brenner nem volt se erős, se viruló. Egyetlenegyszer se ismerte meg a tavaszt életében. Görbedten született, megtörtén, öregesen járt — és mégis a palesztinai ifjúság kedvence volt. Mert a veszendő zsidó ifjúság

Brenner utolsó arcképe

dalát énekelt. Megebzelt szíve lárvá-nyitva volt minden emberi seb előtt. Senkise érezte át jobban nálánál a zsidó nép tragikumát, amely végigkíséri egész életét, lépő víziókkal gyöttri nappal és égető látomásokkal éjjel. Minden során átvonaglik a nagy benső fájdalom és nincs benne a melancholia nyugalma, a néma szenvedés szépsége. Mintha mindig ijesztő mélységből kiáltana felénk. Novelláinak alakjai zsidó Hamletok, akik azonban nem tudnak se lenni, se nem lenni.

Brenner is a nagy orosz síkságon született,

ahol a legtöbb héber költő bölcsője ringott. Első írásait Mendele nagyapó derűje lengi át; ifjúságában ő is nagy alkotásokról álmodott, de a Hamletok nem alkotók, a szkeptikus tépelődők nem építők. Első dráma- és regénykísérletei után csak vázlatokat tudott a vászonra vetni, művészi, artisztikus vázlatokat „a világ bolygói“-ról, akikkel együtt bolygott, együtt szenvedett. „Gyermekkorom angyalai lebegnek előttem, szemeik tele vannak könnyel, arcukon bánat és végtelen fájdalom . . .“ Az orosz getto fojtó levegőjéből Londonon át eljut vágyainak birodalmába, a Szentföldre, ahol újjászületést, lelki renaissancet vár. De szubjektív látása elkíséri ide is. Írásait itt is az az önkínzó töprengés szaggatja, melyet a régi milióból hozott magával. „Ki szeretném törölni ennek a zsidó nemzedéknek imakönyvéből azt a fejezetet, hogy: „Te kiválasztottál minket minden népek közül . . .“ És mint régi judai próféta járt tüskés szakállal a galilei hegyek között szurós szavak töviseit dobálva azok felé, akik a megújulás szentségét meggyalázzák. Együtt dolgozott a chálucokkal, az úttörőkkel és mocsárszárítókcal, atyjuk, tanítójuk, testvérük volt és közöttük halt hősi halált feltámadó népéért, együtt Izrael ifjával, akik elestek az ősök földjén.

Negyven évvel élt József Chájim Brenner. Irodalmi hagyatékának értékét senki sem állapíthatta volna meg avatottabb kézzel, mint D. A. Friedmann, akinek új könyve a héber esztétikai irodalomnak mulhatatlan értéke marad.

A Művel a Jüdischer Verlag igen áldozatkész izléssel állította ki, mint ahogy ezt a modern héber kiadványoknál már megszoktuk.

Patai József.

Brenner ifjúkori arcképe

BACH JENŐ

Nagy veszteség az ő korai halála nemcsak a szegedi zsidóságnak, hanem az egész generációnak, amelyben egyre ritkábban találunk olyan férfiakat, mint Bach Jenő, aki gyermekkorában és ifjúságában tele szívta a lelkét a zsidóság tanításaival, hogy ezután egész működése alatt kisugározza magából és átvigye egész környezetére a zsidóság iránt való végtelen szeretetet. Bach Jenő a jesiva padjaiból indult el és mint Szeged egyik legtekintélyesebb és legbecsültebb polgára halt meg. Mint a hitközség alnöke és kultuszfelügyelője az őszinte zsidóság megnyilatkozásáért harcolt és dolgozott. Valahányszor felrándult Budapestre, nem mulasztotta el, hogy fel ne keresse a Mult és Jövő szerkesztőségét. Ilyenkor ki szokta önteni lelkét a neológ zsidóság hanyatlása miatt, amely végtelenül fájdalmasan érintette. Pedig volt elég egyéni fájdalma és szenvedése is. Csapást csapás után halmozott rá a sors és ő viselte a súlyos csapásokat Istenben vetett hittel és megadással. Legyen nyugalma édes és emléke áldott.

ZOMBORI LEVÉL

A „Zombori Zsidó Ifjusági Egyesület” tíz előadásban mutatta be Kövesi—Donáth „Sulamith” c. zsidó daljátékát a Városi Színházban. Valamennyi előadásra zsufoltságig telt meg a színház zsidó és nemzsidó közönséggel. A szomszéd városokból és falvakból is jöttek sokan, hogy az előadást végigéltessék. Azért választottuk ki ezt a darabot, mert a cselekmény Palesztinában játszódik le, Izrael földjén, az ősi zsidó viselkedésben, amivel a zsidó ifjúságot közelebb akartuk hozni Palesztina felépítésének eszméjéhez és ez meglehetősen sikerült is, mert Sombor ifjúsága azóta fokozott

Abigail: Markovics Bözsi. Dajka: Wudl Ella

Sulamith: MÉRŐ ERZSIKE

mértékben veszi ki részét a szentföldi telep felépítésének munkájában. Kivülről is sok sikerrel járt a dolog, mert sok nemzsidót közelebb hoztunk hozzánk; a városban szerzetést dudolták és füttyörészték a Sulamithnótákat, ami a legfiatalabb zsidóknál valami büszkeségérzetet váltott ki. A zenét a helybeli műkedvelő zenekar szolgáltatta. A zenekart maga a szerző vezényelte, aki ecéltől Nyitráról jött 3 hónapra hozzánk. A betanítás kb. 2 hónapig tartott, azután publikáltuk az előadást — természetesen héber plakáttal is — és nemsokára megtartottuk a premiéret. Körülbelül 60 szereplő vonult fel a nyitányban (zarándok menet) és régen nem hallottunk ilyen tökéletes énekkart a sombori színházban. Ez igen nagy hatást keltett. Valamennyi díszlet és háttér teljesen ujonnan készült, a terveket magam készítettem és ezekről sokat nem referálok. A szereplőket valamennyit Donáth tanította be és neveik a következők: Manoach: Fried László; Sulamith: MÉRŐ ERZSI; Absolon: Bogomilny Dávid; Cingétang néger: Stebler Ernő; A főpap: Lifschitz Leó (60 éves öreg úr, volt zsidó főkántor); Abigail a leánya: Markovits Bözsi; Dajka: Wudl Ella; Ezriel: Ernst Laci; Beliézar: Gross József; Avidono: lemhényi Zsigmond Tibor (nagyyszerűen játszott a ajsert!); Jeremija: Licht Géza; Jeruzsálemi hajadonok: Briedmann Sári, Gross Terus, Gulyás Kató, Breuer Rózi, Weiss Gizella, Weil Rózi; Papok és lévíták: Seidner Terus, Seidner Bözsi, Perlstein Margit; A főpap kísérete: Gross Lily, Weiss Boriska, Singer Ella, Gillmann Augusta, Lifschitz Bella, Krizsák Adámné, Kohn Mariska. Rendező: Kertész Lajos (a Királyszínház volt tagja). Balettmester: Landau Géza táncművész. Ügyelő: Falchetto Ettore, vívó és tornamester. Díszlet: Breuer Gyula. Costume: Ehrenfreund Árpád. A külső előkészítés és gazdasági tevékenység igen nehéz munkáját a

Manoach: Fried László

következők végezték: dr. Friedmann Ferenc elnök; Löbl Annuska alelnök; Sándor Imre pénztáros; Lebovits Pál titkár; Habersfeld Imre és Licht Géza vigalmi megbizottak. Ezeknek a felsoroltaknak munkája nélkül aligha sikerült volna a dolog. A legnehezebb volt a küzdelem azokkal, akik a mai időkben is még mindig félnek mint zsidók a nyilvánosság előtt megjelenni. Az egyes gazdagabb családokkal is baj volt, mert mind-egyik lipótvárosi izű mama azt hitte a dolgok elején, hogy az ő leánya lesz a főszereplő és a többi „schnorrer“ zsidólányok asszisztálni fognak. Donath mind-ezeknek a szép reményeknek azzal vetett véget, hogy kipróbálta szongora mellett mindegyiknek a hangját és az alkalmatlant alkalmatlannak nyilvánította. Mikor pedig a héber plakátok megjelentek a város különböző helyein, akkor ezt mindenki egészen természetesnek találta, — csak éppen az imént említett lipótvárosi uraságok „unheimlich“-nek deklarálták ezt a „természetellenes“ jelenséget. A nemzsidó közreműködők viszont nagyon örültek, hogy emlékül héber feliratú plaketteket kaptak. Otthonosabban érezték magukat, mint sok izraelita. Az előadásokat semmi sem zavarta. A lapok valamennyien dicsérőleg írtak róla. Ezzel be is fejeződött a referátum. Nem írtam ugyan zsurualista ügyességgel és nem könnyítettem meg a Szerkesztőség dolgát. Ellenben mindent megírtam, amire szükség van ahhoz, hogy rövid, szerény cikkben emlékezzen meg rólunk a „Mult és Jövő“.

NB. A fényképeket Scheib photo műterme készítette.
Breuer Gyula.

A Palesztina zsidó telepítésére indított mozgalom oly magas ideált képvisel, mely a világ jövő alakulására kiszámíthatatlan fontossággal bírhat.
Lord Robert Cecil.

UJ HAGADA

Az O. M. I. K. E. megbízta dr. Hevesi Ferenc székesfehérvári főrabbit és Zádor István festőművészt, egy új pészachi Hagada kiadásával. Dr. Hevesi fordítása méltó azokhoz a kitűnő írásokhoz, amelyek az ő tollából a Mult és Jövőben napvilágot láttak. Zádor István grafikus művészete pedig pompás keretet fog adni a legnépszerűbb zsidó könyvnek, melynek meg-illusztrálásával annyi kiváló művész próbálta ki erejét. Az új Hagadára legközelebb visszatérünk.

KI HAMISÍTOTT? (Válasz az Egyenlőségnek.)

A VI. községkerületi ülés sajnálatos incidensei után, úgy látszik, sikerült három hét alatt a jószívűségéről ismeretes, 86 éves Mezei Mórt reábirni, hogy bizonyos sebekre balzsamos szépségflastromot rakjon egy szerkesztőséghez intézett úgynevezett „enyhítő levél“ formájában. A magunk részéről csak örülhetünk a felekezeti béke ilyen helyreállításának. Mert bizony a zsidóságnak ma nem belső viszályokra van szüksége, hanem összetartásra és közös munkára. Csak azt sajnáljuk, hogy Mezei Mór minden „meggyúrás“ ellenére mégis csak lényegében azt jelenti ki, hogy bár az Egyenlőség szerint az ülésen semmiféle összeütközés nem történt, sőt olyan halálos csönd vala, hogy nesz se künn, se benn nem hallaték, Mezei Mór félreértette Szabolicsit, mert amint mondja: „az ülésen uralkodó izzó hangulatnak tulajdonítható, hogy nem értettük meg egymást“. Az igazság kedvéért pedig le kell szögezni aényt, hogy a Mult és Jövő legutóbbi tudósítása szóról szóra megfelelt a valóságnak. És hogy ez így van-e, azt mindenesetre nem az „Egyenlőség“ van hivatva megállapítani, amely az egész történelmi nevezetességű három órás közgyűlést három perit sorsal próbálta agyonhallgatni, — bizonyára nem minden ok nélkül. Utólagos hasábos önigazolásaival és „cionista“ denunciálásaival szemben pedig hivatkozunk a Budai Izr. Hitközség Értesítőjére. (Szerkeszti dr. Edelstein főrabbi és Fábrián titkár.) Ez nem üzleti vállalat és nem a „konkurrenciá“ és féltékenység szempontjából nézi az eseményeket, hanem a budai hitközség tagjainak szánt hivatalos tájékoztató és ép most megjelent novemberi számában a következőket írja az „Egyenlőség“ eljárásáról:

„A felekezeti hetilap azzal a következetességgel, melyet felekezetünk e fontos ügyének figyelmen kívül hagyásában immár hosszabb ideje tanusít, ezuttal is alig néhány szóban emlékezik meg e közgyűlésről. Ily körülmények közt reánk hárul az a feladat, hogy a krónikás kötelességének megfelelően, annak lefolyásáról a nagyobb nyilvánosságot tájékoztassuk. Nem lehet tisztünk, ehelyütt mint harcoló félnek a küzdelemben beleavatkoznunk, de a közgyűlés óta felmerült különböző tünetek nyilvánvalóvá teszik, hogy a főváros zsidóságának közvéleménye vagy egyáltalában nincs, vagy csak egyoldalúan és tévesen van tájékoztatva. És kényszerít a tartózkodásból való kilépésre annak a felismerése, hogy a közvéleménynek ilyenmértű tájékozatlansága, a helyzetnek ily teljes félremagyarázása csakis felekezeti sajtónknak mai sajátos és sajnálatos állapotára vezethető vissza. Almétkodva olvassuk, hogy a községkerületi képviselő határozatai támadást jelentenek nem is egyesek, hanem az ország első hitközsége ellen — s még itt sincs vége a szörnyűségeknek, támadást e község vallásos szelleme ellen, stb. Nos megőrizve önuralmunkat s kerülve a

közelfekvő példálózást a régi állalmesével, röviden tájékoztatni kívánjuk a felekezeti közvéleményt stb.“

„A községkerületi képviselőhatározatai tehát nem támadást, hanem védekezést jelentenek. Védekezést az előértekezletek során megnyilvánult azon törekvések ellen, melyek törvényes szerveket és kereteket már is megszüntetni, eltörölni kívánja — védekezést azon kapcsolatos további célzat ellen, mely a szervek vezetéséből, irányításából ép ama férfiut kívánta kiküszöbölni, aki mély tudása, széleskörű tapasztalata révén erre leghivatottabb és aki évtizedek nemes önzellen és eredményes munkájával az egész felekezet hálás elismerését vívta ki; — védekezést azon visszás helyzet kialakulása ellen, hogy a községkerület vezetésében oly, egyébként tiszteletreméltó férfiak foglaljanak helyet, akikről az előértekezletek során nyilvánvalóvá vált, hogy a kongresszusi szervezetet lehetőleg eltörölni, vagy legalább is visszafejleszteni óhajtják.“

A Budai Izr. Hitközség Értesítője tehát egészen úgy látta az eseményeket, mint mi és mert neki nem konkurenciája a *Mult és Jövő*, — befejezésül publicisztikai becsületességgel hozzáfűzi a megjegyzést, hogy „Időközben a *Mult és Jövő* képes folyóiratban a közgyűlésnek részletesebb tudósítása jelent meg, amelyre külön is felhívjuk ehelyütt olvasóink figyelmét.“

Mondanunk sem kell, hogy mi, akiknek a felekezeti béke mindennél drágább, ugyanabból a szempontból adtuk helyet annak a tudósításnak, mint a minden elfogultságtól kétségtelenül mentes Budai Izr. Hitközség Értesítője. Mert minden mérséklet és önuralom mellett, aki az igazságra is ad valamit, mégsem tűrheti állandóan szótlanul a felekezeti közvélemény folytonos félrevezetését és a felekezeti események teljes meghamisítását.

Egyébként bizonyos, hogy ezek után nem marad más hátra, minthogy az „Egyenlőség“ ki fogja sütni az egész budai hitközségről sommásan, hogy „cionista“. Mint ahogy cionistának kiáltotta ki annak idején dr. Lederer Sándort is, amikor még nem volt biztos abban, hogy a pesti hitközség elnökévé választja és sok minden lesz a kezében...

A MULT ÉS JÖVŐ „KEREN-KAJEMETH“-SZÁMA

Jeruzsálemből érkezett megtisztelő felhívásnak készséggel eleget téve, ezt a számunkat a Keren-Kajemeth T'Jiszroelnek, a szentföldi zsidó telepes-munka ismertetésének szenteltük. Miként Churchill angol miniszter vezércikkében kifejti, ez a munka „nem a politika kérdése, hanem a humanizmusé, az emberiségé“. És ha így fogják fel más nagy államférfiak is, Lloyd George, Robert Cecil lord, stb., talán másképp fogják megítélni a dolgot azok a zsidók is, akik kellő tárgyismeret híján pusztán jelszavak után kapkodva mondtak véleményt a Palesztina-munkáról, amelynek multjáról, méreteiről és eredményéről halvány sejtelmük sem volt. Ha Churchill szavait helyesen értelmezzük, nem zsidó részről az az igazi felfogás, hogy a zsidó gyarmatosok ügyének felkarolása a mér-

A Keren Kajemeth új arany könyve

Das neue goldene Buch des „Keren Kajemeth“

ték, mennyire van kifejlődve a zsidóban a hazafias áldozatkészség, a köz iránti kötelességtudás. Mert ha saját testvérei iránt nem nyilatkozik ez meg, senki sem hihet egyéb megnyilatkozásának őszinteségében.

A Mult és Jövő „Keren-Kajemeth“-számának gyakorlati eredménye is kell hogy legyen. A szentföldi zsidó telepések akárhány helyen ügyszólván a kezeikkel túrják a földet. Nincs elegendő szerszámuk sem a mezőgazdasági, sem az ipari munkához. Mi reméljük, hogy lesznek olvasóink között, akik fel fogják ajánlani a dolgozni akaró zsidó munkások számára szükséges szerszámokat. Régit és újat egyaránt köszönettel fogadják. A Mult és Jövő pedig szívesen vállalja a közvetítést.

SINGER IBOLYKA HANGVERSENYE

Még gyermek, de már teljesen érett technikával játszotta a legnehezebb darabokat, Paganini Mózes-fantáziáját, Viutemps hegedűversenyének három tételét és műsorának minden egyes számát. És megható volt nézni a közönség meghatótságát. Az örömet, hogy sok küzdés és viaskodás után elérkezett a kis művésznő pályájának ehhez az állomásához, ahonnan már kevésbé göröngyös lesz az út tovább fölfelé. És az egyik zsölyében egy özvegy anya sír, hogy annyi átvirrasztott éjszaka után már itt látja gyermekét. — Szívvel szólt a hegedű, szívvel kísérté Dienzl és szívvel kísérték mindnyájan, az induló Singer Ibolyka első nagy és őszinte sikerének tanui.

A MULT ÉS JÖVŐ II. KULTURESTJE

ugyanolyan impozáns és ünnepélyes keretek között folyt le, mint az első. A Zeneakadémia gyönyörű nagy termében egyetlen hely sem maradt üresen, sőt még a pódium pótszékeit is fel kellett állítani a későn jelentkezett érdeklődők számára. A fővárosi és vidéki zsidóság színe-java, a zenevilág kiválósága és nagyszámú nemzsidó előkelőség gyönyörködött abban a nagyszabású műsorban, amelyet a Mult és Jövő nagy áldozatok árán, túlnyomórészt a külföldről szerzett be. És itt elsősorban kell említenünk az Adagio Misteriosot, a ladii kabalista dalára írt misztikus kompozíciót, amelyet Engel, a világhírű zsidó zeneszerző tett át hárfára, csellóra, orgonára és hegedűre. Revere, Hütler, Dienzl, Keszler pompás quartettje érvényre juttatta a mestermű minden csodálatos szépségét. A hallgatóság valóságos varázs alatt állott, míg a mű akkordjai egy felejthetetlen szférikus magasaiba emelték a lelkeket. A zsidó muzsikák egy másik nagy mesterével is megismerkedett a közönség. A szintén orosz származású P. J. Krein két kompozícióját mutatták be B. Walter Rózsi és Somló József, az Operaház nagyszabású művészei. B. Walter Rózsi igaz vallásos átérzéssel interpretálta a héber zsoltárt: „Ad ono Adonáj”, „Még meddig oh Uram rejted el arcodat előlem, elfelejtsz mindörökké...” És a hallgatók lelke megtelt a borongós dal csodálatos ritmusaival és szinte mámorosan tapsolt a nagy művésznőnek, akit lelkesen ünnepelt minden egyes szám után. Hasonló ovációkban részesült Somló József, akinek a közönség kívánságára meg kellett ismételnie Gottschall pompás Talmudrapsodiáját. A Zeneakadémia nagyterme megtelt a Talmudének melódiájával, amelyről Bialik dalolja, hogy milyen szívtépőn fáj és vérez. A Mult és Jövő programjához hiven új tehetségeket ismertetett meg ez estén is. Hütler Pál s Keszler Jenő, Schiffer zseniális növendékei

és egy énekes csodagyermeket, Berger József, aki a legszebb palesztinai gyermekdalokat adta elő nagy gyermekkórus kíséretével, Gottschall mesterük vezetése alatt. Az estnek legbájosabb jelenete volt, amikor a közönség szinte erővel szerette volna a kis énekest a pódiumon marasztalni. De időt kellett engedni a műsor többi számainak. Hiszen még hátra volt Revere mester brilláns hárfaszólója, Mikes Magda a Vígszínház és Sik Rezső a Városi Színház művészeinek szavaltatai, akik középkori és modern héber költőkből, Kiss József és Patai József verseiből adtak elő, frenetikus tapsokat aratva a hálás közönségtől, amely egy gyönyörű este emlékeivel hagyta el majdnem éjjél előtt a Zeneakadémiát.

OLVASÓINKHOZ!

Mai számunkkal befejeződik az 1923-as évfolyamunk. Nagy harcok, súlyos nehézségek és majdnem legyőzhetetlennek látszó akadályok közepette tette meg a Mult és Jövő az utat ehhez az állomáshoz. A hónapról hónapra fokozódó előállítási költségek, a külföldi papír, a klisék, a festék, a munkabérek, stb. állandó drágulása felborított minden kalkulációt. Amit az egyik hónapban egy évi előfizetési díjnak számítottunk, néhány hét múlva már a borítékok árát sem fedezte. Hozzájárult az expedíció, portó folytonos emelkedése. Még az osztrák postadíj is, a stabil valuta dacára, november 1-től a nyomtatványoknál egyszerre 80%-kal emelkedett, ami az amúgyis roppant költséges külföldi példányok szétküldésénél magánál milliókat tesz ki havonként. A drágulásnak állandó és sajnos rendes folyamatához csatlakozott azután mint rendkívüli csapás a Mult és Jövő népszerű és olcsó kiállítású politikai hetilapjának betiltása, amely óriási károkat okozott kiadóhivatalunknak, annál is inkább, minthogy a belügyminiszteri tilalom következtében a m. kir. kereskedelmi minisztérium utasította az összes postahivatalokat, hogy a Mult és Jövő számára előfizetési díjakat, vagy egyéb pénzküldeményeket felvenni vagy továbbítani tilos, így aztán teljesen megszakadt a kapcsolatunk előfizetőink lelkes táborával, mely készséggel sietett volna segítségünkre a megpróbáltatás eme napjaiban, amikor a zsidóságért viselt hősi harcunkban oly súlyos sebet szenvedtünk. A Mult és Jövő művészeti havi folyóirata természetesen fölötte áll minden politikának. A zsidóság örök szellemi kincseinek tudatát visszük be a zsidó lelkekbe, hogy a tiszta önérték fegyverzetével vértessük fel minden támadás, gúny és lekicsinylés ellen. A Mult és Jövő nem a múltak készül, nem az aktualitásokból táplálkozik, hanem maradandó értékeket ad a zsidóságnak. A Mult és Jövő kötetei évről-évre csak növekednek becsükben. És amikor a mai súlyos viszonyok között a legnagyobb áldozatok árán sikerült folyóiratunknak a teljes békebeli nivót visszaadni, olvasóinktól nem kívánunk egyebet, mint azt, hogy tartsanak ki továbbra is a Mult és Jövő mellett, támogassák és terjesszék jóbarátaik körében, hogy minél több zsidó házba vigyék be azt a zsidó kultúrát, amelynek a Mult és Jövő annyi dicsőséget szerzett.

Mai számunkban mellékelünk befizetési lapokat és kérjük, hogy akiknek előfizetése december hóban vagy már előbb lejárt, küldjék be az előfizetési díjat, sélévire 25.000 koronát. Akik már előbb ennél kevesebbet fizettek, küldjék be a megfelelő pótdíjat. Ezenkívül felhasználhatják a befizetési lapokat kiadványaink megrendelésére.

